

SZOMSZÉDAINK

BENES ÉS A TÓTOK

CSEHSZLOVÁKIA külügyminisztere, aki a cseh-tót belpolitika szálait szívós kitartással és kíméletlen egoizmussal bogozza, a Magyarországtól elszakított részekben rendkívül kevés baráttra tett szert. Az állandóan dúló cseh pártharcokban, melyek tulajdonképpen a felszabadítók (Masaryk, Benes) és a felszabadítottak (Kramár, Svehla) közötti versengésre és gyűlölködésre redukálhatók, Benes ellenfelei leginkább Szlovenszkóban igyekeztek segítő erőket szerezni. A tót néppárt, a tót republikánus agrárpártnak Hodzsaszámya, a tót nemzeti párt, a magyar pártok, Benesnek határozott politikai ellenfelei és éppen az utolsó elnökválasztás, melyen a szlovenszkói szavazatok túlnyomó többsége tartózkodott a szavazástól, mutatta, hogy Szlovenszko nem rokonszenvezik az úgynevezett felszabadítók csoportjával. Benesnek Szlovenszko magatartása úgy külügyi, mint belpolitikai, sőt személyi tekintetben is sok nehéz órát és kellemetlenséget szerzett. A folyton erősödő kisebbségi problémában domináló magyar kérdés, az autonómiai eszméből kifejlődő függetlenségi, vagy minimálisan dualisztikus mozgalom, ami a konszolidáltnak hirdetett köztársaság egységét ország-világ előtt kompromittálja, a Benes nagyratörő személyi tervei elleni tót és magyar állásfoglalás arra ösztönözték a cseh külügyminisztert, hogy Szlovenszkót meghódítsa — saját magának, politikai harcmodorának összes fegyvereivel. Az utolsó elnökválasztást megelőző pártharcai készülődések éle leginkább Benes ellen irányult. Az agrárpárt, a tót néppárt, a cseh nemzeti demokratapárt, a kommunista párt, a magyar pártok és a német pártok Benes lemondását követelték. A nagy tusakodásban a cseh és tót pártok egymás fejébe vagdosták a húsosfazék körül elkövetett visszaélések, panamák sorozatát. A harcnak akkor csak két elesettje volt, Stribemy és Gajda. Hodzsa, akit Svehla tartott, egyelőre megmenekült Benes halálos csapásai elől, a nemzeti demokraták meghátráltak és a tót néppártot Benes fenyegetésekkel, miniszteri tárcákkal és egyéb anyagi előnyökkel teljesen korrumpálta. Egy percig sem felejtette el az elnökválasztási kampányban ellene intézett attackot és főtörekvése arra irányult, hogy Hodzsa hátvédjét, Svehlát kiemelje a miniszterelnöki székbe, ami elég simán sikerült is neki. A „beteg“ Svehlát, aki, mint később kiderült, betegsége dacára igen temperamentumos és agresszív programot tud hirdetni, egyszerűen jégre tette. Azután hozzáfogott a Hodzsával megkezdett viaskodásának folytatásához. Annak idején a „Lidové Novitty“ szerkesztőjének, Stranskynak szenzációs cikkei segítségével fojtogatta Hodzsát, aki az ismert Koburg-afférban és egyéb erdőhasznosítási és eladási ügyben igen terheltnak tűnt fel. De a Hodzsa—Svehla által létrehozott vámkoalíció és a belőle kialakult új koalíció, melyben németek is résztvettek, alapjaiban megrendült volna, ha létrehozóját, Hodzsát mindjárt az új és nehezen összetákolta kormánytöbbség működésének kezdetén elfűrészeli. Ezért ez az affér kölcsönös kimagyarázásokkal hirtelen megszakadt. Amikor az új koalíció már nagyon is konszolidáltnak érezte magát és Benes eltávolításával kezdett foglalkozni, ez elérkezettnek látta az időt, hogy leg-

elszántabb ellenfelét, Hodzsát, a politikai porondon leterítse. Mindenekelőtt harcba küldte ellene vezértársát, a tót Srobárt, aki visszaemlékezéseiben, melyekre jövő számunkban visszatérünk, Hodzsának Ferenc Ferdinánd politikai tervei szolgálatában kifejtett működését, a balkán háborúk idején tanúsított szerbiaellenes magatartását, Kristóffyval való együttműködését szóvá tette, szemére vetvén neki, hogy két vasat tartott a tűzben, mert hajlandó volt a magyarsággal megegyezni. Srobár támadásának súlypontja azonban azon tárgyalások ismertetésében fekszik, melyeket Hodzsa, mint cseh-tót követ, a tót nemzeti tanács nevében a Károlyi-kormányval folytatott és melyek tulajdonképpen Prága ellen irányultak. Hodzsa védekezése csupán enyhítő és magyarázó, igazoló érvek felsorakoztatása volt, lényege tulajdonképpen bevallása a tényeknek. Közvetlen ezután szóba került a sajtóban az esztergomi érsekség kártalanítási ügyével kapcsolatos 23 millió cseh korona kiutalása, egy a közoktatásügyi minisztérium tulajdonát képező prágai épület eladása, a bolgár agrárpárt szubvencionálása, párizsi és londoni politikai és diplomáciai körökben való külügyi amatőrködés és Hodzsának hirtelen meg kellett válnia a közoktatásügyi miniszteri széktől. Benes egyelőre győzött. Még amikor Hodzsa ellen szötte a hálót, a tót néppártot is igyekezett megbénítani az évek óta lappangó és tarsolyban tartogatott Tuka-ügy aktuálisá tételével. A tót néppártot meg kellett fosztani legokosabb fejétől, egyetlen politikusától, hogy az amúgy is lezüllesztett tót autonómiai párt szétessék. Az egész Tuka-affér mende-mondák és besugások egyvelege minden realitás nélkül. Tukát azonban éppen úgy le akarja teríteni Benes, mint Hodzsát, mert a cseheknek nincsen szükségük önállóan gondolkodni tudó tót politikusokra. A tót néppártból kiléptette azután Jurigát és Tomaneket, mint azelőtt Koza Matejovot, akinek annak idején az ellenzékben levő tót néppárt felbomlására hárommillió cseh koronát bocsátott rendelkezésre. Ugyanilyen tervei vannak Jurigával és Tomanekkel, ha a kormánypárti tót néppárt esetleg nem parírozna. A tót néppárt, mely nem tudja, merre menjen és amely népszerűségéből nagyon sokat veszített, Benes szorítása alatt kezd feléje orientálódni és keretein belül a Benes-ellenes elemeket háttérbe szorítani. Nem fog majd meglepetést kelteni, ha a tót néppárt Benessel paktumot köt. Benesnek tehát „az autonómiai“ tót néppárt mai formájával igen könnyű dolga van. A magyar pártokra hazaárulást ügyek konstruálásával, fenyegetésekkel igyekszik nyomást gyakorolni, ezen a téren azonban alig lehet sikere.

Benes így a republikánus agrárpártot két egymással szembenálló frakcióra bontotta, Hodzsa híveit lassanként a vezető állásokból eltávolítja, Srobár pozícióját megerősítette és a vele szövetkező szociáldemokrata pártot minden erővel támogatja. A néppárt felrobbantására minden előkészület megtett. A kommunista pártot teljesen szétörte, az egyes frakciók egymást zárják ki a pártból. A tót nemzeti párt alig jöhet számításba, mint ellenfél. Hodzsa magyar földművespártjától megvonta a szubvenciót. Azonkívül erélyes sajtópropagandába kezdett. Lapokat alapít, nyomdát vásárol és választási harcra készülődik Szlovenszkóban. Ebben a harcban nem a saját pártját, a nemzeti szociálistákat akarja Szlovenszkóban győzelemre vezetni, hiszen jól tudja, hogy ennek a pártnak ott alig van talaja, hanem a kezeiben egyesített és minden párthoz vezető titkos szálak segítségével a neki alkalmas személyeket a különböző pártokban győzelemhez segíteni. A szlovenszkói cseh-tót pártok szétzüllesztésével akarja a vele szembenálló cseh pártokat gyengíteni, mindenekelőtt az agrárpártot és ezáltal a mostani koalíciót. Az agrárpárt visszaszorítása a nemzeti demokrata párt jelentőségét is tetemesen csökkentené, mert erős szövetséges nélkül maradna.

Benes egy szocialista és radikális polgári blokk szervezésére törekszik,

ami a polgári és jobboldali pártok között nagy nyugtalanságot keltett és úgy az agrárpárt, mint a nemzeti demokraták koncentrikus támadást intéztek ellene, lemondását követelték, sőt Kramár a nemzeti demokraták kongresszusán politikai módszereit erkölcssteleneknek bélyegezte. A keletkezett afférban ismét Benes maradt felül, mert őt a Hradzsín tartja, ennek pedig feltétlen és hatalmas fegyvere a légionista szervezet. Az agrárpárt kongresszusa is támadásokat foglalt magában a szocialista kartel ellen, mely Benes alkotása. Svehla üzenete a kongresszushoz elkeseredett hangú volt és agrár túlzással a városi embert parazita hajlamúnak minősítette, ami a pártot a városokban nem igen tette népszerűvé. Az agrárkongresszus eredménye egy cseh-német agrár- és iparosblokk volt, melynek ereje azonban a szlovenszkói tót agrárpárt esetleges szétbomlása után, amin Benes {fáradozik, tetemesen csökkenni fog.

, Benes látván az ellene irányuló készülődést, kibontotta Szlovenszkóban a döntő harc zászlaját. A Stefanik-émlékünnepeken, melyeket a cseh légionista szervezet rendezett, Kassán és Pozsonyban beszédek tartott, melyekben többek között hangoztatta, hogy Szlovenszkóra a cseheknek azért van szükségük, mert ez a terület híd a Kelet felé. Tehát nem a testvéri szeretet, a cseh-tót nemzetegység, a „felszabadítást” eszme készítette a cseheknek arra, hogy a tótokat Magyarországtól elszakítsák, hanem csakis a cseh expanziós politika, a gazdasági önzés. Benes pártjának pöstyéni kongresszusa után a nyugtalankodó szlovenszkói pártok között felmerült az egységes tót front eszméje. Ez azonban meghiúsult, mert Benes már előre szétbomlasztotta az egyes pártokat. Szóba került egy katolikus blokk alakítása is, ezt viszont a cseh néppárt hiúsította meg, mely a tót néppártnak megszüntetését kívánta. Végül azok, akik a tót politikai pártok lehetetlen vergődését látják, a magyar és tót ellenzéki pártok együttműködését javasolták, hogy a minden önértetéből és fegyveréből megfosztott szlovenszkói tót politikai életet új erőre és öntudatra ébresszék, mert ez most éli legválságosabb idejét, mikor Benes minden önálló tót politikai pártműködés tervszerű lezüllesztése, az autonómiai mozgalom korrumpálása után Szlovenszkót teljesen le akarja hengerelni és Szlovenszkón keresztül különösen a cseh agrárpártot sújtani. A pozsonyi tót túlzó nacionalista sajtónak Benes ellen irányuló támadásai, jajgatása Szlovenszko sorsa felett tulajdonképpen a Benes által alapított és alapítandó sajtókonkurrencia előli félelemből fakadt. A Svehla Hodzsa-érát talán felváltja Szlovenszkón egy Benes-éra, — és mit jelentenek a pozsonyi tót lapok kormánysszubvenció nélkül? Sorvadást—el fognak sorvadni, mint a túrócszentmártoni „Národnie Noviny,” mert amíg a népre nem támaszkodhatnak, amíg a nép felfogását és érzületét nem fejtik ki, nem is tudnak szubvenció nélkül élni. A nép érzülete és meggyőződése Szlovenszkóban nemzetiségi különbség nélkül az, hogy csakis a magyar és tót nemzet szoros együttműködésével lehet a cseh expanzió ellenállani és Benesnek most megindult hódítási hadjárata csakis e fegyverszövetség gátjain törhetne meg.

STEIER LAJOS

A SZLOVÉNEK

SZOMSZÉDAINK közül talán a legkevésbé a szlovéneket ismerjük.

Területük a monarchia idején legnagyobb részben az osztrák császárság tartományaihoz tartozott s így évszázadok óta a magyarsággal közvetlen politikai összeköttetésben nem állottak. Nyelvük is annyira eltérő még Nagy-Magyarország volt szláv nemzetiségeinek a nyelvétől is, hogy ezért a szlovén magas kultúra sem talált utat a magyar szellemi élet tájaira. Ma

azonban a szlovének, mint a délszláv népek „államalkotó“ harmadik népe közigazgatásilag, egyházilag és az iskolaügyek tekintetében is imperiumuk alá kapták a tőlünk elszakított Muraközt, a Murán inneni magyarságot és a vendséget,¹ ami által természetesen, beleléptek legalább a magyarság eljövendő történelmébe. Ha tehát más ok nem is indokolná, hogy ezentúl a szomszéd szlovénség felé fokozottabb mértékben fordítsuk figyelmező szemeinket, ez az egy ok is egymagában erre éppen elegendő lehet.

A szlovének mai lakóhelyükre már a 6. század folyamán vándoroltak be „a Kárpátokon túli összsláv hazából“.² Itt a hegyes-völgyes Alpok hegyi népévé lettek. Független nemzeti államot azonban nem tudtak ezer év óta sem alapítani, sem megtartani. Egy nép Közép-Európa szívében, amelyben nem élt és nem él ma sem az öncélú nemzet állami öntudata. A szlovéneket kereszténnyé olaszok és a germánok teszik, habár a szláv apostoloknak, Cirillnek és Methodnak orientális kereszténysége is, kisebb és múló hatással, eljut hozzájuk. Ám századokon át, a reformáció koráig, még a külön nemzeti egység pusztá érzése is alig látszik meg a germán és Habsburg feudalizmus szlovénségén. A reformáció az, amely megteremti a szlovén köznép élő nyelvéből a szlovén egyházi és irodalmi nyelvet s ezzel felébreszti bennük a szláv tudatot. TrubarPrimozs azon a nyelven szólal meg „szeretett szlovénjeihez“, amelyet a Drávától az Alpokig minden szlovén megért. Dalmatin Juraj pedig szlovén nyelvre fordítja a teljes Bibliát. A szlovén protestantizmus ez időben a tág gondolattal is foglalkozik, hogy a szerb-horvát nyelvre átírt Bibliának a segítségével a reformáció számára meghódítja az összes délszláv népeket, „az Alpesektől egészen a Hagia Sofiáig“. De a nagy erővel életre támadt és megszervezett ellenreformáció megtöri csaknem teljesen a szlovén reformációt és nem utolsó sorban azért, hogy maga is a protestantizmus által használt szlovén népnyelvvel hadakozik s maga is lefordítja a teljes Bibliát a szlovén népi nyelvre.

A 16. századtól kezdve a szlovén nép története azonos a szlovén nyelv történetével. Alig van más nép Európa múltjában, amely klasszikusabb formában igazolná a tételt, hogy „nyelvében él a nemzet“, mint éppen a szomszéd szlovén nép. A modern időkben a Habsburg-császárság alatt is a szlovén nép egész harca a Reichsrat padjai között sem volt más, mint küzdelem a szlovén nyelv jogaiért az iskolákban, a közéletben, vagyis most már a szlovén kulturális függetlenségért, amelyet a szlovének szemében elsősorban a nyelv jelentett. Az az államhatárokat nem ismerő politikai pánszlávizmus, amely ma különösen jellemzője a szlovéneknek, hajlandó akármilyen szerb imperiumot is elfogadni, csak a nyelvét félti ma is minden szlovén, mint zajtalan történelmének egyetlen ősi eposzát.

A szlovének a szlávok legszerencsésebb népe. Háborúk alig irtották őket, vagyonukat, kultúrájukat, békés fejlődésüket. Ha germán szellem és hatalom alatt éltek is, több mint ezer esztendeig, ez a hatalom nem volt velük szemben sohasem a fegyverek irtó hatalma. És ha voltak is viharok a szlovének lakta Alpesek között, ezek a viharok az európai kultúra háborújának voltak csak a szellemi viharai: itt zúgtak át az olasz renaissance, a germán reformáció, a katolikus ellenreformáció szellemi viharai, de ezek-

¹ Lásd „Törvény az ország kerületi beosztásáról 1922 április 26-áról.“ (1. oldal.)

² A jelenlegi Szlovénia áll a Krajnából, Karinthia és Stájer egy részéből, valamint a magyar Muraközéből és Muramentéből, összlakossága 1.056.464. Ebből római katolikus 1.020.287, protestáns (evangélikus) 27.253, pravoszláv 6.627, egyéb 2.297. Összterülete 16.197 négyzetkilométer. 64 lakos esik egy négyzetkilométerre. Összes szlovének száma 1.024.761. Lásd Godisnyák: Kr. S. H. S. 1926. és Bajza József: Jugoszlávia. Magyar Szemle Kincsestára 27. szám. (1. oldal.)

bői a viharokból mindig szerencsésen meggazdagodva kerültek ki a szlovének. Murko Mátyásnak, a szlovének ma élő legmélyebb gondolkodójának azért van tökéletesen igaza, amikor ezeket írja: „A déli szláv népek közül a szlovének voltak az egyedüliek, akik kezdet óta egészen a nyugati kultúra körében éltek, ha eltekintünk Cirill és Method rövid korszakától; a török háborúk idején egyáltalán nem kerültek török uralom alá, amely őket annyira lesüllyesztette volna és annyira hátra vetette volna, mint a szerbeket és a horvátok nagy részét. Náluk a német és olasz hatások kereszteződnek, míg az ellenreformáció idején az olasz hatások diadalmaskodnak.“ Annyira szerencsés nép, hogy amint Glonár írja: „a két utolsó század határkövénél alig találunk analfabétát a felnőtt szlovének között“.

Állíthatjuk, hogy a délszlávok között a szlovének átlagos kultúrája a legmagasabb,¹ sőt a szó legteljesebb értelmében európai kultúra. Ezt a kultúrájukat pedig a szlovének a nyugati kereszténységnek, illetve a katolizmusnak köszönhetik. Az 1919-ben felállított laibachi egyetem professzora, Alex Ucsenicsnik így elmélkedik erről a történelmi tényről: „Ha a szlovén nemzet kultúrájáról beszélünk, nem tekinthetünk el a vallásától. A katolikus egyház befolyása sokkal távolabbra terjed a maga vallási küldetésénél. A katolikus egyház vezetőjévé lett a szlovén népnek a kultúra minden terén. Mély meggyőződésünk, hogy a szlovén nép számára a vallás a nemcsak a legmélyebb, de kultúrájának is a legéletbevágóbb princípiuma... A katolikus egyház a szlovén nemzet kultúrájának anyja.“

A szlovén nép kultúrájának bölcsője egyébként a regényes szépségű kolostorok és a kisdud hegyi parochiák tövében ringott. A népiskolák parochiális iskolák, a középiskolák viszont legtöbbször kolostoriak. Laibachban már 1262-ben működött egy jól felszerelt parochiális népiskola. Különösen hangzik a modern ember előtt, hogy a szlovén kolostorok valaha századokon át fenntartottak utakat a kereskedelem számára, építettek és gondoztak hidakat a forgalom számára, vendégfogadókat az utazó kereskedők számára, hospitálisokat a megbetegedett kereskedők számára és „szent céhekbe“ tömörítették az iparosokat. Természetes, hogy ez a kolostori tevékenység főleg a korai, de részben a késői középkorba esik. Európa történetének úgynevezett újkorá azután „emancipálja a kultúrát“ a katolikus egyház kizárólagos hatása és vezetése alól a szlovének között is úgy, mint általában Európában. Mária Terézia császárnő kimondja, hogy az iskolaügy elsősorban politikai ügy, II. József császár pedig a nálunk is ismert és tapasztalt szabadgondolkodásával sok szlovén kolostort megszüntet. Az ebben a korszakban Európaszerte fejlődésnek indult polgári osztály viszont függetleníti az egyháztól a szlovén ipart és a szlovén kereskedelmet is. A szlovén irodalom is a 18. század végén kettészakad, világi és egyházi irodalomká különül. Ma pedig a szlovén liberálisok és demokraták jelszava már egyenesen: „a szlovén kultúra dekatholizációja és a klerikális uralom alól való felszabadítása“. Mindezek ellenére azonban a szlovén falusi nép vezetője ma is még a papja, a politika terén éppen úgy, mint a falu gazdasági életében is. Kerek alapítja meg a szlovén Keresztényszociális Szövetséget (1902), Jenes a legnagyobb szlovén katolikus nyomdavállalatot (1883) s ugyancsak Kerek a 20. század elején a szlovén keresztény falust gazdaszövetségeket. A bécsi Reichsratban is Kerek és Korosec lelkészek a szlovén nép politikai vezérei.

¹ Az S. H. S. államban általában 34 négyzetkilométerre esik egy iskola, míg Szlovéniában 19 négyzetkilométerre szintén egy iskola. Az írástudók száma pedig így oszlik meg területenkint: Szlovénia 91.15%; „Vajdaság“ 75.69%; Horvátország 67.85%; Dalmácia 50.59%; Szerbia 35.57%; Montenegró 32.98%; Bosznia-Hercegovina 19.4% és Dél-Szerbia 16.14%. Az írástudók országos átlaga 48.52%. Lásd „Politika“ 1929 január 29-i számát. (3. oldal.)

ők ketten a híres májusi deklaráció előadói és politikai előharcosai a bécsi parlamentben. Jeglics érsek pedig főpásztori körlevélben juttatja az általa elsőnek aláírt jugoszláv deklarációt minden szlovén faluba papjai által a szlovén nép közé. Szlovénia ma is 95%-ban a Korosec-féle politika mögé Sorakozik.

A szlovéneket tehát megérteni nem lehet katholicizmus nélkül, sem a múltjukban, sem a jelenükben és talán a jövőjükben sem. „A mi felismerésünk szerint és legjobb meggyőződésünk szerint nagy szerencsétlenség volna, ha a szlovén nemzet azoknak hinne, akik arra beszélnek rá, hogy nincs szüksége a vallására és hogy a vallását gazdagon pótolja majd a tudomány. Ezáltal a szlovén nemzet nemcsak megtagadná ezeréves kultúráját, de azt lábbal is tapodná és ezzel kulturálatlanságba sülyedne“, mondja ugyancsak Ucsenicsnik professzor.

Az S. H. S. állam legnyugatibb kultúráját, a statisztika számadatai szerint, a horvátokénál is nagyobb mértékben a szlovének képviselik. Politikájuk azonban erősen opportunistá. A szlovéneknek nincs az önállóság, a nemzeti állam függetlensége iránt történelmileg kifejtett érzékük és innen van az a hajladozó opportunizmusuk, amely helyi érdekek védelmében elfeledkezik minden nemzeti politika végcéljáról, a nemzeti önállóság megszerzéséről, vagy akár csak a harcias megvédéséről. Innen van az is, hogy a politikai küzdelem jogi és erkölcsi értéke tekintetében oly messze estek a szintén nyugati testvéreiktől, a nemzeti és állami függetlenségükért harcoló horvátoktól. Ez a történelmi érzéketlenségük a nemzeti és állami függetlenség iránt magyarázza meg azt a lagymatagságot is, amelyet a vidovdáni alkotmány körüli harcokban tanúsítottak, legtöbbször horvát testvéreik ellenére. De mindezekon kívül a szlovének túlságosan pánszlávok ahhoz, semhogy elszakadni kívánának attól a délszláv államkoncepciótól, amelynek körében mégis otthonosabbnak érzik magukat, mint ahogy valaha érezték magukat Német-Ausztriában, amelynek gyűlöletére a csehek mesterséges propagandával őket rátanították. Az a gondolat azonban mégsem egészen idegen tőlük, hogy egy kényszerű horvát szeparáció esetén: a katolikus szlovének mégis megérthetik a katolikus horvátokat. Csodálatos csupán az, hogy a szlovének önálló Szlovéniára nem tudnak gondolni semmilyen politikával.

Van-e azonban az új délszláv államban szlovén probléma is, mint ahogy van horvát kérdés? Van mindannyiszor, valahányszor a belgrádi hatalom szlovén gazdasági, vallási, vagy iskolai érdekeket érint. Ilyen esetekben azonnal mentik külön érdekeiket és pedig mindig politikai alkudozások útján és árán. Éppen ez a hajlékony és alkusz szlovén politika az, amely miatt a horvátság szeretetét és bizalmát, legalább ma úgy látszik, hogy egészen eljátszották. Amint a csehek az északi szlávok merkantilistái, úgy a délszlávok politikai merkantilistái a szlovének.

Az új délszláv államban a szlovének jövőbeli történelmi feladatát Murko Mátyás ezekben látja: „A mi új, egységesített államunkban a szlovénekre — helyzetüknél, múltjuknál és szellemi képességeiknél fogva — fontos feladat hárul kultúránk egységesítésének a megteremtése körül is: a Nyugat és a Kelet szintézisének elve alapján.“ A szlovén nép szellemi vezérei, mint az imént idézett Murko is, — aki ma egyébként a prágai egyetemen az általános szláv filológia professzora és a tekintélyes „Slavija“ folyóirat szerkesztője — tehát abban az elhivatásban látják a jugoszláviai szlovénség történelmi életfeladatát, hogy az új délszláv államban a szlovéneknek kell egyesíteniük majd a Keletet a Nyugattal, a Balkánt Európával. Azok azonban, akik ismerik a három délszláv népet legmélyebb és differenciált lelkiségében, történelmi

múltjában, nem bíznak ennek a szlovén egységesítési feladatnak a realitá-sában. De nem hisznek benne a horvátok sem, sőt maguk a ma diktáló szer-bek sem. Csak a minap írta a „Narodna Obrana“ című szerb folyóiratban Sztojanovics Dusan egy szellemes cikk keretében ezeket a súlyos meg-állapításokat:

„Mindenekelőtt tisztázzuk a fogalmakat. Mi nem vagyunk se Kelet, se Nyugat. Hanem csupán szlávok, egyetlen lelki és vérségi egység, külön világ a világban. Ne legyünk mi se Kelet, se Nyugat, hanem legyünk azok, akik vagyunk. Mindenki azzá lesz, ami a lényege, ha a saját útján halad. Számunkra, szlávok számára, itt nem lehet szó holmi válaszfalról. Nekünk csak egyetlen egy útunk lehet. Ez az út pedig a szláv út és minden egyéb csak megkerülése e főútunknak. Hogy mit tudunk majd ezen az úton fel-mutatni, az a jövő dolga és a gondviselés kezében fekszik. De ez az egyetlen út a mienk. Mi kapcsolatban vagyunk ugyan Európával, de nem vagyunk Európa. Mi hozzá tartozunk a civilizáció keresztény rendszeréhez, de nem a mienk sem a román, sem a germán eszme, sem a protestáns, sem a katho-likus eszme. És amennyiben katolikusok vagyunk, nem vagyunk a meg-teremtői a katolikus gondolatnak. De nem vagyunk megteremtői a pro-tesztantizmusnak sem, amennyiben protestánsok vagyunk. Ezek nem a mi alkotásaink. Állhatunk a hatásaik alatt és lehetnek ezek a hatások részben talán jelentősek is, de mindez azért nem a mienk. Mi ezeken a tényeken nem változtathatunk. Ha úgy tetszik, akár csodálhatjuk is a katolikus univerzalitás eszméjét és a szent Imperium koncepcióját, ha úgy érezzük, hogy legfőbb szükségességünk az auktoritáson nyugszik. Ugyanígy nagyra becsülhetjük az individuális szabadság germán és protestáns eszméjét is, de magunkból azért nem faraghatunk sem germánokat, sem protestánsokat, mert ez egy germán lelki típus, amely a germán vérből sarjadt ki és ez nem is fejlődhetik azzal, hogy mi mesterségesen hozzácsatlakozunk.“

Bizonyos, hogy ez a szerb részről megfogalmazott szláv elgondolás lényegesen eltér a szlovéneknek katolicizmusra épülő koncepciójától, de még sokkal inkább eltér a Nyugat és a Kelet szintézisére épített ugyan-csak szlovén történelmi jövő élethivatásától. Vallás feletti, vagy vallás nélküli szlovén hivatást a szlovének, minden pánszlávizmusuk ellenére ma még általánosságban nem ismernek, legfeljebb néhány szlovén szabad-gondolkodó demokrata tud ilyen modern vallás nélküli és tisztára a vérségre alapított szlávizmusról. Úgy látszik, hogy a horvátok tragikus sorsára jut-nak előbb-utóbb a szlovének is, ha majd egyszer a gyakorlatban lesznek kénytelenek megismerni a szerbeknek ezt az új és egyedül a fajiságra épített délszláv történelmi elhivatását. Amit a mai diktatúra szabadgondolkodói tesznek, nem más, mint Sztojanovics elmélete a gyakorlatban: egyelőre a horvátok ellen s azok legyűrése után majd a szlovének ellen is.

Ismerik-e és hogyan ismerik a szlovének a szomszéd magyarok sor-sát? Vagy még mindig a régi osztrák szemmel néznek a magyarságra és ezért hamisan ismerik, vagy pedig belgrádi szemmel tekintenek nagy ritkán rá és éppen azért mindannyiszor gyűlölettel. A szomszéd államok közül egyetlen nép sajtója sem ír oly keveset a magyarságról, mint éppen a szlové-neké. Tehát kevésbé ismernek minket, mint talán mi őket. Pedig a közös jellegű európai keresztény kultúránk és a közvetlen szomszédság is meg-követelné, hogy egymást megismerjük, vagy talán el is ismerjük, mert annyi bizonyra, hogy a jövő történelme folyamán a magyarság a szomszéd szlovéniséggel még találkozni fog.

FIGYELŐ

RENDSZERVÁLTOZÁSRÓL

NEM EMBEREKRŐL, irányzatokról írunk. Nem lehet célunk pártok törekvéseinek igazolása, vagy kritikája. Nem, a társadalompolitika munkásának célja csak egy lehet, a társadalom alakulásának megfigyelése és a társadalmi fejlődést befolyásoló tényezők megállapítása, elemzése és hatóerejük értékelése. Ha pedig ebből a szempontból vizsgáljuk a magyar élet jelenségeit, megállapíthatjuk, hogy a magyar társadalmi fejlődésre mind erőteljesebben hat egy — a magyar tömegszenvedésből kisarjadt — erkölcsi mozzanat, annak felismerése, — és mi több — bátor, nyílt, határozott, kertelésnélküli formában megfelelő hirdetése, hogy minden földinek célja — az elfeledt, a zakatoló gépek mammutszörnyetegeinek árnyékában meglapuló, a gazdasági erők féktelen ereje által az élet útjain tovasöprődő, parányi pária — az ember. Nem emberekről, parlamenti férfiakról, nem a költségvetési vitában szociális színeket bontogató szónokokról írunk, hanem egyről, az ember-ideálról.

Mi csak konstatálunk. Megállapítjuk azt, hogy amióta Vass miniszter a katolikus nagygyűlés alkalmával magyar földön eddig a legtudatosabban kimondotta a nagy szót, hogy a termelés egyetlen célja az ember és minden intézmény értéke csak relatív a szerint, hogy mennyiben szolgálja az ember lelki, szellemi és testi emelkedésének ügyét, a magyar szellemi életben, társadalomban, irodalomban és politikában egyaránt, mind erőteljesebben érvényesül az ember, az Istent kereső és Istent akaró ember földi öncélúságának gondolata. Az ember tevékenységének célja csak egy lehet: önmagának kiteljesítése, énjének betöltése, lelki egyéniségének kiformálása, világszemléletének nemesítése. Ezek a nagy emberi célok, melyeknek elérését megkönnyíti, elősegíti, mondhatnám fiziológiai, élettani feltételeit megadja, legalább is megadni törekszik az ember eszközmegszerző tevékenysége: a termelés, a munka, a dolog. Emberileg is imponáló, elragadó látvány a modern termelés hatalmas berendezése, az elektromos olvasztókból kiömlő vaslávatömeg, a viaduktoknak szinte kozmikus szakadékokat áthidaló ívelése, egy-egy középkori városköztársaság lélekszámának befogadására képes úszószörnyeteg, a földségek felett izzó napfényben pompázva kóválygó léghajó és a technikai civilizációnak mindmegannyi nagyszerűsége, az iparosodás munka-étoszanak önmagában véve nagyszerű alkotása, de valahogy nem kell nekem ez a rideg anyagtömeg, száraz szövet, merev szerkezet, melynek zakatolásától nem hallom az élet hangjait, a gőzkalapácsok dübörgésétől nem hallom lelkiismeretem szavát, szirénák búgásában vész el az élet dallama, pörölyök zuhogását hallom szívem szava helyett. Nem, ez a munkaörület által hajtott ipari civilizáció nem a lelkes, nem a szellemi, nem az isteni lénynek, nem a homo sapiensnek, hanem csak az absztrahált, az élettől elvont, csak tudósok fantáziájában élő annak a homo oeconomicusnak való, melyről a tudomány is csak azt mondja, hogy kiegészítő fogalom, fikció, mely csupán közgazdasági törvényszerűségének megállapításához és értékeléséhez segít. De addig, míg az ipari civilizációval szem-

ben álláspontunk merő negatívum, míg csak azt hirdetjük, hogy lelki és szellemi életünkben ezernyi gátló ok korlátoz bennünket a mai társadalomgazdasági rendszerben, addig lehet, hogy igaz hangokat ütünk meg, hogy tömegek lelke rezonál a mindenki által igaznak elfogadott szóra, de egy tapodtat sem jutunk előre, egy lépéssel sem haladunk az adott környezetből való kibontakozás felé. Azzal, hogy kárhózatósként elítéljük, terhesnek, esetleg túrheterlennek tartjuk a jelen helyzetet, még nem teremtettük meg a változások feltételeit. Az adott rendszer bírálata helyes, szükségszerű, mert nélküle nagyobb visszasságok, kuszáltabb összefüggések, szomorúbb sorsok alakulnának ki. De minden rendszer, így a társadalomgazdasági szisztéma elbírálásánál is megfontolásra érdemes, hogy vajjon termékeny-e a bírálat akkor, ha nem tisztázza az átalakulás lehetőségeit és nem teszi valószínűvé, hogy az adott rendszer kimúlása után a társadalmi és gazdasági kiegyensúlyozottnak olyan állapota következék, melyben mindenki élvezheti lelki, szellemi és testi kultúrája fejlesztésének lehetőségeit. Találó az a spanyol mondás, hogy „az ismert ördög mindig jobb az ismeretlennél“ . Ezért minden rendszer, már mint társadalomgazdasági rendszer, átalakulásának lehetőségein tűnődve fontoljuk meg, hogy az adott rendszernek, a képzeletünkben már ancien régime-nek tekintett rendszernek elsüllyedése, még nem jelenti a fantáziánkban elképzelt szisztéma uralmának hajnalhasadását. Mindenki, akinek valaha osztályrészül jutott, hogy elméleti elképzéseit megvalósítva látta, szomorú igazságként fogja elfogadni Anatole France-nak híressé vált mondását, hogy az eszme győzedelme után csak elvesztett eszmények szimbólumai maradnak meg. A kapitalizmus kritikája tehát, bármennyire kielégíti is nem egyszer érzelmi világunkat, bármennyire lázadoznak is — még a vállalkozók körében is sokan — az uralkodó társadalomgazdasági rendszer visszasságain, ami nem csoda, mert nemzetközi viszonylatban még a magyar tőkés is a világ proletárja, kettőt ne téveszünk szem elől. Először, hogy a társadalomgazdasági rendszerek nem jelentik elméleti elképzések realizálását, hanem azok történelmi fejlődésnek következményei, melyek magukban hordozzák és kifejlesztik újabb meg újabb társadalomgazdasági rendszereknek magvát. Róma jogrendszere már magában hordozta a kapitalizmus kialakulásának nem egy feltételét. A középkori és újkori városgazdasági rendszerek, majd később a merkantilizmus kora, előfutárai a mai Európa gazdaságpolitikai berendezésének. Nyíltan bevallhatjuk, hogy a 20. század tőkegazdálkodásának rendszerét is keresztül-kasul átjárja az elvi szempontból vele ellentétben álló, kollektivistá gazdasági felfogás.

Másodszor' legyünk tekintettel arra, hogy a ráció, az észszerűség a történések kialakításának csak egyik tényezője. Hogy valamely rendszer észszerű-e vagy sem, nem jelent bizonyítékot a rendszer mellett, vagy diene. A társadalmak életében az irracionális elemnek legalább ugyanakkora a befolyása, mint az észszerűségnek. Ezért észszerűden rendszereknek még lehet nagy jövőjük és valamely rendszer észszerűsége még távolról sem jelenti, hogy az eljegyezte magát az örökkévalósággal. Az intellektualizmusnak nagy hibája, hogy mindenben csak az észszerűséget keresi és az összefüggésekben csak a logikát kutatja. Innen származik a logikus ember szellemi fölényeskedése a mágikus ember felett, az utóbbinak pedig eleven ereje, biztos, határozott fölényérzete a gyakorta nálánál észszerűbben, logikusabban gondolkozó, tanultabb emberrel szemben. De hiba lenne, ha a kérdést úgy formuláznók meg, hogy a mindenkor irracionális jelent a mágikus emberek, annak tagadását pedig az intelligencia, a logikus elem képviseli. Hdyesebb formula, hogy mind az állítás és mind a tagadás, tehát mind a rendszerpártolás és mind a társadalmi ellenzék oldalán a mágikus elem

túlsúlya érvényesül és nem logikus eszmemenetek, nem racionális elgondolások, nem észszerűen felépített programok ütköznek össze, hanem elsősorban az ösztönös, a lelkes, az irracionális mágikus erők. Ha ebből a szempontból bíráljuk el a társadalmi ellenzék magatartását, azzal a beállítással, hogy a keresztényszocializmusnak antikapitalista törekvéseiben az érzelmi elem uralkodik a racionális felett, míg a szociáldemokráciában a racionális, logikus van túlsúlyban az érzelmi elem felett, leegyszerűsíténék a kérdést és meghamisítanék annak való képét. Úgy vélem, közelebb jutunk az igazsághoz, ha azt mondjuk, hogy mindkét irányzatban az érzelmi elem van a hangsúly, de míg a keresztényszocializmusnak színezetét etikai tartalma adja meg, a szociáldemokrácia törekvéseit az észszerűség, a racionalizmus jegyében megnyilatkozó marxista tudományosság támogatja. A szociáldemokrácia előnye a keresztényszocializmus felett, hogy míg Marx, Bucharin és Piatakov elméletben kiépítették minden szocialisztikus irányzat célját, a racionális kollektivista tervezési rendszert, addig a keresztényszocializmus nem tár a tömegek elé olyan társadalmi perspektívát, ami az utóbbiakat fascinálni tudná. De ami a szociáldemokrácia egyik előnye, az egyszerűen annak hátránya is, nevezetesen a tervezési program megadásával lehetővé teszi, hogy ellenzői annak képtelenségét már a valóráváltás lehetőségének megnyílta előtt kimutathassák. A keresztényszocializmus mentes ettől a veszedelemtől, mert erkölcsi elveit még a szociáldemokrácia sem veheti tagadásba, gazdaságpolitikai programjának hiányát pedig tárgyilagos kutatók nem róhatják fel, mert tudományos tényezők jól tudják, hogy minden abszolút értékűnek minősített gazdaságpolitikai program rossz, mert az ilyen csak akkor célszerű, ha azon országnak egy megadott időpontban észlelhető közvetlen szükségleteivel, erőforrásaival, lehetőségeivel, nemzetközi helyzetével számol, melynek lakosságát anyagiakban erősíteni hivatott.

Az adott rendszer ellen irányuló támadásokat értékelvén, azoknak előnyére újuk, hogy fokozott mértékben hangsúlyozták az ember jelentőségét, értelmét és szerepét a társadalomgazdasági életben, hátrányukra pedig az róható, hogy az uralkodó rendszer erőteljes bírálatával, a kapitalizmus lélekarangjának megkongatásával azt a hitet váltják ki a társadalom lelkiületében, hogy ez az anyagiakban elerőtlenedett, a világgazdasági rendszer méreteihez viszonyítva parányi termelő szervezet megfogyatkozott életképességének kockázatát nélkül a világ tőkegazdálkodási rendszerétől eltérő társadalomgazdasági rendszert tud inaugurálni egy új államjogi berendezkedés keretében. Eggyel legyünk tisztában: fájhat a kapitalizmus, sokak számára vészthozó lehet, miért is erőteljes társadalompolitikával, védelmi burokkal kell ellátnunk a tőkegazdálkodás lendítő kerekeit, dőreség lenne azonban azt feltételezni, hogy Magyarországon Németországtól, Angliától, Franciaországtól eltérő társadalomgazdasági rendszer — a nép-ellátás kockázatát nélkül — akár egy hónapig is uralkodhat. Miként nem élhetne kapitalista Magyarország egy kollektivista világban, újszerű rendszer sem viselné tartósan homlokán a maradandóság bélyegét a kapitalista világkönyezetben.

KOVRIG BÉLA

MAGYAR ÉS ANGOL SZOCIALISTÁK

AMAGYAR, vagy — hogy a helyes disztinkciót használjuk — a magyarországi szocialisták olyan mámoros lelkesedéssel köszöntötték Ramsay MacDonald kormányrajutását, mintha nem is ez a nemes és tiszteletreméltó skót munkásvezér, hanem ők maguk hurcolkodtak volna be a Downingstreet hűvös és előkelő termeibe. Virágos hangú vezércikkek, a megelégedéstől és büszkeségtől csöpögő újságnyelatkozatok és ömlengő üdvözlő táviratok repültek napokon keresztül a Conti-utcából a La Manche-csatorna túlsó partjai felé.

Készséggel megértjük és tőlünk telhetőleg méltányoljuk a mi szocialistáink kapaszkodását az ő udvarképessé finomodott angol elvtársaik felé, jóllehet nem vagyunk biztosak benne, hogy ezek az angol „kollegák“ tartják-e a vérségi kapcsolatot a Conti-utcabeli Labour Partyval, avagy nem kezelik-e őket úgy, mint a hirtelen felcseperedett gazdag ember szegény és kellemtelen rokonait? Annál is inkább, mert valóban tüzetes és atomokig menő görcsövi vizsgálatra volna szükség, amely az angol és a magyar munkáspártnak akár eszmei konstrukciójában, akár programmbeli célkitűzéseiben, akár politikai felelősségérzetében, akár pedig a nemzeti érdekek iránt tartozó lojalitásában valami hasonlatosságot is tudna felfedezni. Ilyen körülmények között — ismételjük — készséggel honoráljuk a magyarországi szocialista pártnak azt az eljárását, hogy az idehaza mindjobban fakuló politika fényét pótlandó, a nemzetközi politika horizontjának zenitjén tündöklő angol eszmetársától kölcsönöz fényt és világosságot magának. Mert hiszen nem lévén önálló és főként életet adó napja a magyar politikai kozmosznak, érthető, ha megelégszik a szelíd, ezüstös hold indirekt úton szerzett idegen fényhatásaival.

Akárhogy is forgassuk a dolgot és akármily szempontból is tegyük a politikai ok- és célszerűség mérlegére a magyarországi szocialistáknak az angol munkáspárt győzelmével kapcsolatos magatartását, azt kell megállapítanunk, hogy ez a feltűnően hangos diadalmámor, amely idehaza — úgy látszik — tovább tart, mint Angliában, nem több egy ügyesen megszervezett „Schnemangriffhál“, amely a magyarországi szocializmus végkép kátyúba jutott szekérének vergődése felől akarja eltéríteni a magyar közvélemény, elsősorban az érdekelt munkásrétegek figyelmét. Soha jobbkor nem jöhetett a mi szocialista vezéreinknek ez az angol választási siker, — amelynek túlbecsülésétől különben maga Ramsay MacDonald is óvta párthíveit — mint most, amikor a magyarországi szocialista vezeték a békerevizio kérdésében elfoglalt ismeretes magatartásuk által elvesztették azt a parányi bizalmat is, —ha ilyen egyáltalán létezett — amelyet a magyar közvélemény az ő politikai érettségük és hazafias kötelességtudásuk iránt feltételezett. És amikor napról-napra nyilvánvalóbbá válik, hogy azok a munkástömegek, amelyeknek egyedüli és kizárólagos képviselőiként foglalnak helyet a képviselőház baloldalán, nemhogy nem értenek egyet az ő politikai vezetésük módszerével és stílusával, de határozottan elítélik és megbélyegzik azt a minden politikai rációt nélkülöző magatartásukat, amelyet a magyar nemzet életbevágó sorskérdései, így elsősorban a békerevizio tekintetében tanúsítanak. Ilyen előzmények után valóban „a tempo“ érkezett az angol választások üdítő és termékeny csapadékja onnan a ködös Albionból a magyarországi szocialista politikusok kiszikkadt politikai barázdáira.

Nem tudjuk, mi az igazság abban a mende-mondában, melyet magá-

nak a Downing-street új urának, Ramsay MacDonaldnak a szájába ad a politikai fáma és amely szerint a Labour Party illusztris vezére azt a kritikát gyakorolta volna magyarországi elvtársai politikai koncepciójáról, hogy nincs még egy olyan szocialista pártja a kontinensnek, amely kevesebb érzékkel és mérsékeltabb hajlandóságokkal viseltetnék a nemzet egyetemes, nagy érdekei iránt, mint a magyarországi szocialisták pártja. De ha igaz is, hogy Ramsay MacDonald nem tette ezt az azóta oly sok vitára alkalmat adó nyilatkozatot, Eötvös Károly szavajárása szerint, elég baj, hogy nem tette. Sőt egészen bizonyos, hogy megtette volna, ha előbb lett volna módja megismerkedni a magyarországi szocialista vezéreknek a békerevizió kérdésében elfoglalt, semmivel sem menthető szánalmas magatartásával. Egészen bizonyos, hogy az angol munkásvezér, aki első miniszterelnöksége alatt is oly kérlelhetetlen energiával szerelte le az egyiptomi nacionalista mozgalmat, amely éppen az ő kormányrajutásától várta a vágyai teljesedését és oly céltudatossággal építette tovább a szingapúri flottabázist, mintha nem is egy pacifista mentalitású politikai reformer, de a konzervatívok valamely ultraimperialista „diehardja“ tartotta volna kezében az angol birodalom sorsát, nem talált volna mentséget a szocialisták revíziós politikájára.

Ha mentséget nem is, de feddő és korholó szavakat minden bizonnyal, mert éppen ő, Ramsay MacDonald annak az elvnek a megtestesítője, amely szerint a munkásság szerves és integráns rész lévén a nemzeti társadalomban, nem élhet elzárkózva, külön világban a nemzeti társadalom egyetemétől. Nem, még lélekben sem és annál kevésbé a nemzetnek pártokon, osztályokon felülálló, egyetemes, nagy politikai ideáljai és célkitűzései tekintetében. Éppen ő, aki a munkáspárt belső politikai programjának keresztülvitelénél oly féltő és gondos figyelemmel van a Britbirodalom nemzetközi érdekeire és oly nagy óvatossággal, kötelesség- és felelősségérzettel öröködik azon, hogy egy-egy merészebb és vakmerőbb gazdasági, vagy társadalmi kísérlet ne rendítse meg, még csak ne is érintse, Anglia világpolitikai pozícióját, nem tudná megérteni, miért kellett a mi szocialista képviselőinknek apró-cseprő belpolitikai „kanapéügyek“ miatt újból kirekeszteni magukat a nemzeti lélek egy kitörő, spontán megnyilatkozásából?

Egy ilyen gondolkodású államférfiú előtt vajmi nehéz volna a mi szocialistáinknak elfogadhatóvá tenni azt a gyöngye logikai gerendázatú kifogásukat, hogy azért nem vesznek részt ebben az egész nemzet egyetemét megmozdító, nagy nemzeti célkitűzés megvalósításáért küzdő mozgalomban, mert a kormány nem honorálja az ő választójogi kívánalmaikat. Az igazi államférfiúra éppen az jellemző, hogy hideg elmével, érző szívvel és finom ösztönösséggel tud disztingválni kérdés és kérdés között s adott pillanatban — a nemzeti közösség nagy érdekeinek jelentkezésekor — erélyes hallgatást tud parancsolni a politikai opportunizmus szíréhangjainak. A mi szocialista vezéreink — Istenem, hányszor állítják ki magukról ezt a bizonyítványt? — igen messze estek attól a forrástól, ahol az államférfiúi bölcseség mértékét adagolták s fájdalom, csak igen kicsiny porciót tudtak szerezni maguknak ebből a bűvös árkánumból, amely nélkül pedig politikát csinálni bűn, sőt hiba.

De ha már beleestek ebbe a hibába, lássák azt be, legyenek szerények s hibáikat ne tetézzék másik két, talán még súlyosabb tévedéssel. Azzal, hogy nem értékelik kellő súlya szerint az általuk vezetni képzelt munkástömegek politikai érettségét és hazafias kötelességtudását. Erről az érettségről és kötelességtudásról a nemzeti társadalomnak ez az értékes rétege a revízió kérdésében bejelentett, impozáns különvéleményével újból messzehangzó bizonyosságot tett és kimutatta azt, hogy sokkal több politikai meg-

fontoltsággal és sokkal nagyobb emberi és polgári felelősségérzettel rendelkezik, mint azok, akik az ő nevében a fórumon szerepelnek.

És másodszer, ma már hiába igyekeznek Ramsay MacDonald kormányrajutásának úgy a világpolitika alakulása, mint az angol munkásmozgalom jövője szempontjából kétségkívül messze világító füzénél pecsenyéket sütögetni maguknak, inkább alkalmazkodjanak azon bölcs intelemhez: „igen sokszor a tények alázatos elismerése a legjobb módja azok legyőzésének“ . Ismerjék be, hogy súlyos politikai hibát] követtek el a revíziós törekvések elleni állásfoglalásukkal. Ennek a ténynek részükről történt elismerése után volnánk csak abban a helyzetben, hogy a magyarországi munkáspárt politikáját ugyanarra a mérlegre helyezzük, mint amellyel az angol premier programját mérte meg és találta súlyosnak az angol választóközönség.

ANTAL ISTVÁN

AZ AMERIKAI KU-KLUX-KLÁN-OKRÓL ÉS EGYÉB TITKOS SZEKTÁKRÓL

‘K. K. K.’ a három titokzatos kezdőbetű és a hármas „embléma“ : a csillag, a félhold és a kereszt az „Imperial Wizard“ , a ‘Láthatatlan Császár’, vagy ahogy a déli részekben nevezik: a ‘Császári varázsló’ hivatalos díszjelvénye. Ma már az egész Ku-Klux-Klan-mozgalom ebben a szimbolikus trióban látja megtestesülve — szerinte, Amerika népére nézve oly üdvös hadjárata programját. Az elnevezés értelmére nézve igen homályosak és ingadozók a vélemények. Mint Amerikában mindennek, úgy a Klanizmusnak is hatalmas irodalma van. A legtöbb író szerint „Klux“ annyit jelent mint misztikum (szerintük „Kuklos“ -ból keletkezett), viszont az előtte lévő „Ku“ semmi különösebbet nem jelent, csupán egy bevezető, erősítő szócska, hogy az egész elnevezésnek az értelmét még titokzatosabbá tegye. A „Klán“ szó ezzel szemben annyit jelent, mint „saját maga“ („itself“), az egész együtt tehát: Maga a megtestesült misztikum. Érdeemes most már közelebről is szemügyre venni, hogy ez a misztikum valóban olyan ‘megtestesült’-e és hogy egyáltalán ‘misztikus’-e vagy csak inkább értelmetlen?

Eredetére nézve annyit tudni, hogy egy Pulaski nevezetű egyén, aki a civilháború után nagy purifikáló gerjedelemben leledzett, Tennessee államban 1866 év májusában e néven felütötte főhadiszállását, hogy onnan mint a civilháború ‘reakciója’ „felvilágosítsa“ polgártársait. Eleinte az emberek alig vettek tudomást róla. Csakhamar belátta a nemes alapító, hogy a tiszta politikai és az emberi jogokat reggeltől estig hangoztató szólamok nem bizonyultak üdvös cégérnek, s így az egész mozgalom csakhamar átsiklott egy inkább járható útra és egyik napról a másikra átalakult szociális, jótékonykodást mozgalommá. Amikor N. B. Forest-et, a déli hadsereg egyik híres tábornokát az első „Grand Wizard“ (Nagy Varázslódnak megválasztották, a Klanizmus még nem ismerte a szélsőségeket, és általános elterjedési hálózata még korántsem volt kiépítve, az Atlantic-zóna például egyáltalán nem is tudott róla, hogy létezik és működik. E mozgalom főfészkei mindig, — mint ma is — a déli és középállamok voltak. Különösen: Alabama, Mississippi, Missouri, Arkansas, Louisiana, Kentucky, Tennessee és Texas.

A kilencvenes évek felé kezd mai formájához jobban hozzáidomulni, de még mindig elég mérsékelt keretek között. Erre az időre esik az „United

daughters of the confederacy“ (A konföderációban Egyesült Leányzók) első titkos női szektájának a megalakulása is, amely sokáig mint a Klanizmus feminista akciója toborozta a híveket a női társadalom köréből. Az első *K. K. K.* aláírással ellátott felírások megjelenése már e század első éveire esik. Rendszeresen egy-egy néger háza kapujára szögezték „rendeletüket“ , hogy a néger köteles a házat záros határidőn belül elhagyni és azt egy amerikai polgárnak átengedni. Az első lincselések is ez időből valók. Mert ebben az időszakban a jótékonykodási tevékenység lassan már teljesen kisiklott a mérsékelt elemek hatásköréből, akiknek helyére a titokzatosságot egyedül a titokzatosságért imádó elemek kerültek, legnagyobbbrészt: katonás virtuskodók és a minél fantasztikusabb köpönyegeket kedvelő purifikátorok. Emberek, akiknek különös öröme tellett benne, hogy a hónap minden negyedik péntekjén lehetőleg éjfélutáni, fehér és vörös színekbe bujtatott paripák hátán, saját maguk Mikulásnak öltözve ráijesszenek egy-egy kisebb, négerektől is lakott városkán és ott „igazságot“ szolgáltatassanak a ‘Láthatatlan Császár* vagy a ‘Nagy Varázsló’ nevében. Külön eseményszámba ment minden esztendő július hó 4-én a Klanizmus nagy parádéja, amelyen a ‘Grand Wizard’ is megjelent, hogy híveit bátorítsa. Ez a bátorítás a világháború idején már nemcsak pusztá formalitás volt, hanem egy kényszerű szükségesség, amely nélkül talán az egész fajzat szétszűllött volna.

1915-ben így került sor az egész szekta intézményes reorganizációjára. Most már nemcsak társadalmi szempontból, de pénzügyi alapon is hozzáláttak a Klanizmus biztosabb alapjainak kiépítéséhez. Az újonnan választott Nagy Varázslóval: William Joseph Simmons ezredessel (azelőtt a georgiai Atlanta-egyetem elnöke volt!) kezdődik a Klanizmus modern fejezete. Az 1915 évi teljes reorganizáció után hat esztendővel Simmons közlést teszi a szekta módosított szabályzatait s ezzel az egész mozgalom működését teljesen új alapokra fekteti. A legfontosabb, hogy az eddigi néger ellenség helyett, négy ellensége lett a Klanizmusnak: a néger, a római katolikusok a zsidók és a külföldön született amerikai állampolgárok. A reorganizált Klanizmus új korszaka ezen a négyes keresztúton indult el „hódító“ útjára.

Simmons ezredes egyik legelső ténykedése az volt, hogy naint a georgiai törvényhozás egyik legbefolyásosabb tagja, a Klanizmus új szabályait rövidesen Georgia állam törvényei közé iktattatta és így az egész purifikáló karneválnak holmi hivatalos színezetet adott.¹ Ezek a szabályok, amelyek még ma is nagyrészt érvényesek, sok tekintetben hasonlóak a szabadkőművesek „szertartási könyveihöz“ .

„Exact copy of the Revised and Amended Prescript of the Order of the “* * *”, — ezt a szép címet viseli a Simmons-féle Modifikáció“ . A három csillag nyilván a Klanizmus láthatatlanságát és misztikus voltát jelzi. E felette szórakoztató olvasmány „Damnant quod intelligent“ mondattal kezdődik és „Ad unum omnes, Resurgamus“ szavakkal végződik. De általában minden egyes lapján alul is, felül is ott virítanak a többé-kevésbé rosszul alkalmazott, ékes latinságú közmondások, amelyek a citizen előtt az angolnyelvű misztikumot, e nagy részük előtt titokzatos latin mondásokkal, még inkább misztikusabbakká teszik. De hát hiszen éppen ez volt Simmons főcélja; az egész „programot“ oly ködfelhőkbe burkolni, hogy lehetőleg senki se legyen képes megérteni e nagy „igazságok“ értelmét, éppen ez a tudatlanság és tájékozatlanság a Klanizmus legnagyobb ereje. Senki se tudja, hogy a szegény paripákat miért kell éjfélutáni piros talárokba öltöztetni, — vagy hogy miért kell a purifikációhoz okvetlenül Mefisztó-álarc, — mindenki csak azt tudja, hogy mindez így „very interesting“ és

¹ Henry P. Fry: The Modern Ku-Klux-Klan, Boston, 1922.

hogy mindez szükségszerűleg hozzátartozik e moderm kereszties hadjárat dekoratívabbá tételéhez.

„Creed“ -del, azaz „Hitvallással“ kezdődik a bevezetés. „Mi, a * * * Rend tisztelettel elismerjük egy Isteni Lény létezését, úgyszintén e Lény jóságát és előrelátását. Ugyancsak elismerjük viszonyunkat az Egyesült-Államok Kormányával, annak Alkotmánya fenségével, az egyes Államokkal és az alkotmányos törvényekkel való kapcsolatban.“ Itt jelentkezik mindjárt a legelső ellentmondás a „Hitvallás“ és Klanizmus gyakorlata között. Ismeretes Ugyanis, hogy az Amerikai Alkotmány XIV. articulusa minden egyes Amerikában született vagy itt naturalizált személynek állampolgársági egyenjogúsítását félreérthetetlenül becikkelyezte. Nos, a valóságban a Klanizmus ezt az egyenjogúságot egyáltalán nem veszi figyelembe. Még komolytalanabb azonban a következő fejezet, amely a Klanizmus „céljait“ igyekszik — amennyire a misztikumok megengedik — az „aliens“ -ek (idegenek) számára körvonalazni. A Klanizmus szempontjából ugyanis: minden nem Klan ember: idegen. Csak a Klan ‘citizen’ (állampolgár). A Klanizmus tagja pedig, csak Amerikában, protestánsnak született fehér ember lehet, aki a mellett jó családból is való, mert, mint azt a következő fejezet oly meggyőző erővel igyekszik bizonyítani, — a ‘Klanizmus egy moderm „lovagi“ szervezet*.

„A Klanizmus a Lovagiasság, az Emberségesség, Irgalmasság (?) és Hazaszeretet megtestesülése. Lovagias a megnyilvánulásban (?), nemes az érzéseiben (?), kegyes a virtuskodásban és hazafias a céljaiban. Ezért elsősorban védi a gyengéket és ártatlanokat (lásd a négerek meglincselését!), támogatja a védteleneket, szenvedőket és szerencsétleneket; síkraszall minden brutalitás, törvénysértés (?), elnyomás és sérelem ellen, különösen az árvák és a háborús vitézek özvegyei érdekében. De éppen így megvédi az Egyesült-Államok Alkotmányát is (?) az egyes államokban felbukkanó, nem kívánatos törekvésekkel szemben, és szigorúan örködik a törvények végrehajtásán, úgy azonban, hogy tagjait a Bíróság előtt e törvények igazságtalanul meg ne rövidítsék! (Sic!)“ Ezek a bölcseségek szinte minden kommentárt feleslegessé tesznek. Úgyszintén a következő „/ontos“ rendelkezések is, amelyek az egyes címekről és „méltóságokról“ tesznek említést. Az egész szervezet élén áll „A Birodalom Láthatatlan Nagy Varázslója“ . Ő és az 6 tíz „Lángesze“ (Genii) képezik a „Ghouls“ tanácsot. Ezek a következők: The Grand Dragon, az ő nyolc Hydrájával, a Grand Titán az ő hat Fúriájával, a Grand Giant az Ő négy Koboldjával, a Grand Cyclops, a Grand Magus, a Grand Monk, a Grand Scribe, a Grand Exchequer, a Grand Turk és a Grand Sentinel. A Birodalom négy kerületre oszlik: első a Birodalom, második a Domínium, harmadik a Provincia és negyedik a Den. A Genii-k „hatalmáról és kötelességeiről“ körülbelül 60 Articulus szól. Legnagyobbrészt sületlenségek. Hogy például a Nagy Titánnak az is egyik privilégiuma a többiekkel szemben, hogy „joga“ van a gyűléseken néma jelbeszédekkel szónokolni minek nyilván megint az a hátere, hogy azt senki se érthesse meg s így az egész majális annál misztikusabb legyen. Tíz további fejezet, „Judiciary“ címmel a Klanizmus bíraskodásáról szól. Akárcsak egy büntető perrendtartás, az eljárási szabályok legrészletesebb kidolgozásával. De igen kedves további fejezet az is, amely a Klanizmus jövedelméről szól. Ez tudniillik egy eddig nemigen szellőztetett oldala ennek a lovagi szervezetnek. Mindenekelőtt minden Klán-ember köteles ezeket a szabályokat potom tíz dollárért megvásárolni. Továbbá minden Birodalmi, Dominiumbeli, Provinciabeli vagy Den-beli tag a Titánok és Cyclopsok által kivetett „mindenkor általuk megfelelőnek talált adót“ pontosan megfizetni! (Ez olykor évi száz dollárra is felvergődik. Hogy mire fordítják e hatalmas összegeket,

— stílszerűen szintén: misztikum.) Igen pompás leleplezést közöl azonban egy újabb Klan-ellenes munka is,¹ amely a Mikulás-kosztümök és a szép lótakarók eladása körüli kedves kis monopóliumról rántja le a leplet. Kisül ugyanis, hogy mindezeket a maskarákat csak a ‘Gate City Manufacturing Company’ jogosított árúsítani, amelynek minden nagyobb Klan-városban fióküzletei vannak. Ez a Company azonban a legszorosabb összeköttetésben áll a Láthatatlan Varázslóval, aki ezen monopolisztikus business — egyesek szerint — fantasztikus mérvű dollárjait, nyilván a Nagy Magus asszisztenciájával ugyancsak láthatatlanul elvarázsolja. Hogy ezek az összegek nem lehetnek olyan elenyészőek, azt az a körülmény is bizonyítani látszik, hogy egy-egy ilyen temetési ló-felszerelésnek és Mikulás-maskarának, a különféle álarcoknak, fekete lepedőknek, kalapácsoknak és elektromos reflektoroknak az ára: alig 2—300 dollár körül jár, ami mindenesetre elég „jutányos“ ár, ha az ember tekintetbe veszi, hogy mily fontos és nagy-jelentőségű célok szolgálatára áldozza a citizen. Ezen már említett pompás könyv szerint a Ku-Klux-Klánok száma jelenleg 650.000-re becsülhető! Minthogy ezeknek nagy része régi tag, s így csak adót fizet, a legutóbbi bevétel az egymilliókéttőszázezer dollárt is meghaladta! Olyan években, amikor sereges új tagfelvétel van, természetesen az újonnan beszerzendő „kellékek“ után fizetett 300 dollárok is igen erősen felduzzasztják ezt a budget-tételt, amelyből úgy látszik a Varázslók kitűnően adminisztrálják a szervezetet és magukat. Sőt mint ez a munka írja, Simmons ezredesnek (a Láthatatlan Császárnak) 75.000 dollárért egy kedves kis kastélyt is vásárolt a szekta, hogy így méltó keretek között trónolhasson láthatatlan birodalma felett.

Egy további igen érdekes fejezet azonban az is, amelyik a tagfelvétellel foglalkozik.³ Ez a ceremónia valóságos tortúra. A kontinentális szabad-kőművesség ismert szertartásai valósággal eltörpülnek ezen eskük, vallatások és bölcséleti elmélkedések mellett. Az áldozatnak mindenekelőtt egy úgynevezett: „Preliminary Obligation“-t, egy előzetes esküt kell letennie, amely így szól: „Én... ünnepélyesen esküszöm, hogy életem folyamán sohasem fogok emlékezni erre az éjjelre (az eskük ugyanis a miszticizmus kedvéért kizárólag éjjel eszközöltetnek!), amikor a “* * * Renddel kapcsolatba kerültem és őszinte feleletet fogok adni azokra a kérdésekre, amelyeket a Nagy Titán és a Nagy Cyclops hozzám fognak intézni. Isten engem úgy segítjen!“ Ezután következnek a Titánok és Cyclopsok kérdései, amelyre a még „idegen“ -nek meg kell felelni. 1. Voltál már tagja a “* * * Rendnek, ha igen, miért számúztok onnan és kérted-e már eddig is felvételedet? 2. Tagja vagy-e jelenleg a Radikális Köztársasági Pártnak vagy a Loyalis Ligának vagy a Köztársaság Nagy Hadseregének? 3. Ha ismered ezeket a szervezeteket, egyetértés-e azok alapelveivel, vagy ellenze dazokat? 4. Tagja voltál-e az utolsó polgárháborúnak és harcoltál-e a Déli-államok ellen? 5. Ellenzed-e a néger politikai és társadalmi egyenlőséget? 6. Meg vagy elégedve ezen ország fehér emberek által vezetett kormányával? Helyesled-e az alkotmányos kormányzás alapelveit, vagy inkább az elnyomás és törvénysértések híve vagy? 7. Tudsz-e arról, hogy a pápa megparancsolta, hogy Amerikát katolikussá kell formálni s hogy ehhez az első lépés az lesz, hogy egy amerikai kardinálist választanak meg pápává, aki Szent Péter örökét Rómából áthelyezi Washingtonba és hogy az összes nem katolikusokat kizárólag csak a hadseregbe és a tengerészethez fogja kényszeríteni? (Olyan szörnyű még leírni is ezt!) 8. Tudsz-e arról, hogy XII. Gergely pápa azt,

¹ Cooper Burton: The Ku-Klux-Klan. Los Angeles, California, 1926.

² Anonymus: What is Ku Kluxism? Birmingham, Alabama, 1927.

mondotta: Az Egyház hatalma az államok felett áll? 9. Tudsz-e arról, hogy a belga Mercier bíboros azt mondotta: Én a Római Szent Egyháznak vagyok a püspöke és nem ismerek el más szuverén hatalmat magam felett, csak a római pápát? 10. Tudsz-e arról, hogy XIII. Lró pápa azt mondta, hogy: „A Klérusnak mindenütt meg kell szervezni a laikusokat, férfiakat, nőket, öregeket, fiatalokat és katonai fegyellemmel ébren tartam a hűségüket, hogy szükség esetén mindenütt hasznukat vehessük a laikusok és pogányok küzdelmeiben? „11. Végül tudsz-e arról, hogy a zsidók mily veszedelmet jelentenek Amerikára? Hogy az ő hitvallásuk: minthogy az idegenek Amerikában addig nem érhetnek célt, míg a bennszülöttek amerikanizmusát le nem rombolják, — tehát minden téren, főleg a business életben csak erre törekednek? És hogy szemben a katolikusokkal, akiknek legveszedelmesebb szervezete a „Kolumbus Szolgái“ (Knights of Columbus), ők nem sokat beszélnek a vallásukról, de titokban rengeteg pénzt halmoznak össze céljaik megvalósítására? 12. És legeslegvégül tudsz-e arról, hogy a nem Amerikában született állampolgárok is mily veszedelmet jelentenek Amerikára nézve és hogy ellenük is harcolni kell majd?

Mindezeket a kérdéseket úgy teszik fel a szegény teremtsnek, hogy egyik kezével a Klanizmus „Fehér Könyvét“ , vagy ahogy másképp nevezik a „Kloránt“ köteles érinteni. (Ez a Klorán szó is érdekesen, misztikus vegyülete, úgy látszik a Koránnak és a Klanizmusnak?!) Ha már most mindezekre a fogas kérdésekre megfelelt az illető, következik a felvétel iránti 'döntés'. Az összes Cyclopsok visszavonulnak elsötétített kamráikba és reflektorfény mellett (mert így nyilván titokzatosabb) „döntenek“ a kérdésekre adott feleletek kielégítő vagy nem kielégítő volta felett. Ha azokat kielégítőnek találták, következik a végleges felvételi eskü, amely így szól: „Én... szabad akaratomból és elhatározásomból, a Mindenható Isten jelenlétében ünnepélyesen esküszöm, hogy a mai éjjel folyamán történekről végérvényesen és egyáltalán nem tudok, a történekre nem emlékezem és mint a “* * * * * Rendnek immár tagja, annak titkait, szimbólumait, jeleit, aktusait, ceremóniáinak jelentőségeit s azok misztikumát soha senkinek semmi körülmények között el nem árulom, sem azt, hogy én vagy bárki más tagja vagyunk ennek a “* * * * * Rendnek, amelynek előírt szabályait mint törvényeket, különbeni bírói eljárás terhe mellett megtartjuk. Isten engem úgy segítjen!“ Ezután az avató eskü után következik az új tag kitanítása, a misztikumokba való részletes beavatása, az előzőleg már 300 dollárért a monopóliumot élvező Manufacturing Companynál megvett szép kosztümök első felöltése és a jelvények feltűzése. Hogy mik ezek a misztikumok, arról még a Szabályok sem emlékeznek meg, csak annyit árulnak el, hogy a Rend misztériumainak és rítusainak eredete és lényege soha le nem írható, sem nyomtatásban nem publikálható, egyedül szóbeli közlés útján terjeszthetők „Citizenek“ előtt. Egyik legújabb „Amendment“, szerint ilyenkor még tíz dollár „behatási díjat“ is le kell fizetni és minden gyűlésen, amelyen a Klan-ember megjelenik, legalább öt dollárt adakozni! Újabban nem szabad az ily meetingeket szeszital fogyasztani, illetve ha valaki 'nem tud ellenállni' a szeszitalok élvezetének, úgy némi újabb büntetési obulusok lefizetése mellett fogyaszthat, természetesen a Láthatatlan Császár kasszája javára. Az úgynevezett 'Register', amely a Szabályoknak a záradéka, egész sereg értelmetlenséget közöl, úgy. látszik ez a. misztikus hivatalos nyelv. Legnagyobb részben állatnevek, virágok és színek nevei váltakoznának e listán. Mindezekről a 'borzalmas' dolgokról különben szintén külön könyvek jelentek meg, persze inkább sejtelmek és feltevések alapján, mint a pontos adatokkal. Valamennyi, között legnevezetesebb Dixon: „The terrible Mysteries of the Ku-Klux-Klan“ című nagy munka. Ide tartozik

még az is, hogy — amennyire a nyilvánosság és az 'idegenek' ezt megengedik, — külön folyóiratot is adnak ki «Fiery Cross» (Tűzkereszt) címen, amely Newyorkban jelenik meg.

A Klanizmus valamennyi ellensége kiemeli a Láthatatlan Császár despotikus hatalmát és különösen finansiális szempontból oly visszataszító kíméletlenségét! Valósággal élet és halál ura a saját portáján. És a földkerekség legkönyörtelenebb adóbehajtója. Szerénységéről is megemlékeznek, így például majd minden Klan-ellenes munka szerzője kiemeli a Kloran záradékaképpen Simmons által, saját magáról adott leírást, amely többek között így jellemzi a Láthatatlan Császárt: „ő a legokosabb ember! Egy csodatevő! Kezében az ellenőrzés minden hatalma!” És így tovább... Ugyancsak vissza-visszatérő ellenérv és meglehetősen megbélyegző kritika: a titokzatos pénzgyűjtés problémája. Egyes írók nem értik, hogy a washingtoni kormány mindezt némán nézi!? Mások értik, mert a legnagyobb veszedelmet éppen abban látják, hogy ezek a Klánok, bár egyre gyöngülő mértékben, de a legtöbb politikai, közigazgatási, katonai, tengerészeti, bírói és kulturális szervezetben képviselőkhöz jutnak és ott minden befolyásukat latba vetik 'négyes programjuk' megvalósítása érdekében. Az írók egy másik nagy része viszont a szekta történelemhamisításában és erkölcsi vonatkozásaiban lát veszedelmet. Egy sereg író a rituális paródiák és egyes vallási ceremóniák profanizálása miatt van a legjobban felháborodva. Valamennyien egyek abban, hogy még mielőtt a Kongresszust is a hatalmukba kerítenék, végérvényesen be kell tiltani a működésüket!

A négerek elleni hadjáratuk még aránylag a legnyíltabb. Alig pár napja történt, hogy a „masked men” (ahogy őket nevezik) egy csoportja — természetesen éjnek idején — Richmond városából elhurcolta az összes nem rokonszenves négerelemeket, egyrészüket véresre verve ismét hazabocsátotta, egy néhányat azonban még ma is fogságban tart. Az sincs kizárva, hogy a váltságdíjat várják. Hogy mindez mennyiben harmonizál az Amerikai Alkotmány XIV. articulusával és a Szabályok 'Hitvallásával', úgy látszik csak a 'Lángeszek tanácsa' tudná megmagyarázni. Olykor egy-egy várost teleragasztanak plakátjaikkal, vagy megjelölik a négerek házait mindenféle titkos jelekkel. Legtöbbször a sheriff-ek minderről vagy nem tudnak, vagy ha tudnak is, passzív rezisztenciában maradnak. Mindezen akciókkal szemben áll, a másik oldalon: a Tuskegee és Hampton néger intézetek megértést prédikáló akciója, amely azonban egyes államokban csak nagy nehézségek árán éreztetheti hatását. Éppen ilyen a helyzet a zsidósággal is. Tennessee állam területén például annyira örködnek azon, hogy zsidó le ne telepedhessék, hogy az állam keleti részén még annyi zsidó sem akadt, hogy egy zsinagógát meg tudnának tölteni. A katolikusokkal szembeni hadjáratuk plasztikusan jutott kifejezésre a legutóbbi elnökválasztás idején, amikor a katolikus Smith Alfréd elleni hadjárat egyik jelentős részében a Klanizmus is éreztette befolyását. A hírhedt Marshall-féle nyíltlevél, amely Amerika polgárságának figyelmébe ajánlotta az esetleges római veszedelmet, annak idején Európában is meglehetősen port vert fel. A nem Amerikában született állampolgárok elleni hadjárat még aránylag a legkevésbé hangos. De annál eredményesebb. Itt, titkos kezeik és összeköttetések legtöbb helyre elérnek.

Sok tekintetben rokon velük a „Knights of Pythias” nevű szervezet, valamint az amerikai szabadkőműves páholyok felé mintegy átmenetül szolgáló „Benevolent and Protective Order of Elks of the Usa”, amely 1868-ban alakult és élén a „Grand Exalted Ruler” áll, aki tagjaival oly 'Hivatalos Cirkulárék' formájában érintkezik, amelyek a napilapok vagy egyes Magazinok hasábjain nyíltan megjelennek! Érdekes végül a szabad-

közművesekről szóló amerikai statisztika is. Közel húszezerre rúg a páholyok száma. Mintegy három és félmillió taggal! Négy fő szervezetük: A 'New-yorki Nagy Páholy', 'A régi Skót-Rítus-Szervezete', a 'Royal-Arch-Masons', a 'Knights-Templaramelyekhez a „Különös Fiúk Független Szektája“ (Independent Order of Odd Fellows) csatlakozik. E kimutatás szerint Kanadában körülbelül 200.000, Ausztráliában ugyanennyi, Angliában 350.000 (a Nagy-Páholy Nagy-Mestere a connaught-i herceg!), Németországban 100.000, az egész világon pedig körülbelül 4,500.000 a szabadkőművesek száma! Itt ezek a titkos szekták sem egyebek azonban, mint „nemes kísérletek“ !?

CZAKÓ ISTVÁN

AZ ANGOL POLITIKA VÁLSÁGOS HÓNAPJA

A MÁJUS 30-i választás technikailag a legrosszabb eredményt hozta és a választás következtében előállt bizonytalan helyzet valószínűleg még hosszú ideig fogja hatását éreztetni az angol politikai életben. A pártok erős alkotmányos érzése ugyan igyekezett a kivezető utat pártszempontok feladása árán is megtalálni és a választás után alig tíz napra megalakult az új MacDonald-kormány. Az új kormány „jó sajtó“ -t kapott a várakozó állásponton álló konzervatív és a nem túlságosan barátságos liberális lapok részéről, de azért majd csak a kormány július 2-i bemutatkozása után vagy esetleg csak az ősszel, a parlament nyári szünete után fog eldőlni, hogy a második MacDonald-kormány élete tartós lesz-e, vagy pedig új választásra lesz szükség, hogy az tisztázza a politikai pártoknak most ugyancsak kiegyensúlyozatlan helyzetét.

A három párt erőviszonyai véglegesen a következőképpen alakultak ki az új parlamentben: 289 munkáspárti, 260 konzervatív és 58 liberális; ehhez járul még 8 pártonkívüli, legnagyobb részt a konzervatívoknak kedvező politikai felfogással. MacDonald helyzete ilyenképpen a parlamentben igen nehéz. Formális paktumra a liberálisokkal ő sem hajlandó lépni, de az 1924-i tapasztalatok után erre a liberális párt sem igen lenne kapható. Az 1926-i általános sztrájk idején Lloyd George ugyan erősen pro-szocialista álláspontot foglalt el az akkor még életben levő Asquith minden tiltakozása ellenére is. Ez azonban csak múltó rokonszenv volt és a választási küzdelem alatt Lloyd George a leghatározottabban elkötelezte magát és pártját a szocialistákkal való minden formális együttműködés ellen. De még inkább útjában áll a szocialisták és a liberálisok közötti parlamenti együttműködésnek az a fanatikus gyűlölet és megvetés, legalább is a liberálisok ilyennek érzik, amit MacDonald érez és hirdet a liberális párttal szemben és amiből nem csinált titkot már 1924-ben sem, amikor pedig alig 200 főnyi parlamenti kisebbségével teljesen rá volt utalva az akkor még másfélszáz főnyi liberális párt jóindulatára.

Ha a mostani parlament rövid életű lesz, annak mégsem annyira a politikai erők egyensúlyozatlansága és a parlamenti „munkaképes“ többség hiánya lesz az oka elsősorban, hanem sokkal inkább az az igazságtalan aránytalanság, ahogyan az egyes pártok mandátumaikhoz jutottak. Angliában, amióta a választásokon három párt küzd a mandátumok elnyeréséért, ez a pótválasztást nem ismerő elavult választási rendszer következtében előálló aránytalanság már régóta súlyos probléma, öt évvel ezelőtt ez az elavult rendszer a konzervatívoknak kedvezett, akik az összes szavazatoknak kevesebb mint a felével a 615 tagú parlamentben négyszáz főnyi többséget

tudtak maguknak biztosítani. Most azonban fordult a kocka és míg a szocialisták 8 és egynegyedmillió szavazattal 289 mandátumhoz jutottak, a konzervatívok 8 és félmillió szavazata csak 252 mandátumot szerzett (a 8 egyetemi mandátum szavazata külön számít); de feltűnően rosszul jártak a liberálisok, akik 5 és egynegyed millió szavazattal mindössze 58 mandátumot tudtak maguknak biztosítani. Más szóval ez azt jelenti, hogy bár a 22 millió szavazatot arányosan felosztva egy-egy mandátumra átlag 37 ezer szavazatnak kellett volna esni, a szocialistáknak a mandátumok egyenként kevesebb mint 29 ezer szavazatba kerültek. Nem járt rosszul a konzervatív párt sem, mert náluk az egyes mandátumokra csupán 34 ezer szavazat esett; annál mostohábban bánt azonban a választás szeszélye a liberálisokkal, akik mandátumaikat átlagosan 92 ezer szavazattal tudták csak megszerezni. Egyes vidékeken ez az aránytalanság még feltűnőbb volt. Így például Yorkshireben a szocialisták egymilliónál kevesebb szavazattal 40 mandátumot szereztek, már a konzervatívok 700 ezer szavazatuk után csupán 15, a liberálisok pedig félmilliót meghaladó szavazattal mindössze 2 mandátumot kaptak.

Érthető tehát, hogy a vesztes pártokat bántja az igazságtalan szavazatelfecsérelés. Hiszen helyes elosztás mellett a parlament aránylagosan legerősebb pártjának, hacsak néhány főnyi többséggel is, de még mindig a konzervatív pártnak kellett volna maradni, a liberálisoknak pedig hatvannál is kevesebb képviselő helyett legalább 140 képviselőjüknek kellett volna lenni.

Sir John Simon, a liberális párt egyik vezére, aki legutóbb indiai megbízatásával növelte már eddig is nagy és egész Angliában elismert tekintélyét, egy konzervatív újságban, a Sunday Timesben idézi emlékezetbe, hogy 10—12 évvel ezelőtt volt már szó a választási reformról, amely a parlament két háza elé egy pártközi parlamenti bizottság, az úgynevezett Speaker's Conference egyhangú ajánlása után került. Ez a reform, a magyar választási rendszerhez hasonlóan, listaszavazást ajánlott a háromnál több képviselőt választó városokban, egyéb helyeken három vagy annál több jelölt esetén pótválasztással elérendő abszolút többséget kívánt volna. A javaslat a legrosszabb időben került a parlament elé, 1918 tavaszán, amikor a nyugati fronton legváltóságosabb volt a helyzet és a javaslat a bizottság egyhangú ajánlása ellenére is váratlanul kisebbségben maradt az alig néhány száz képviselővel üléselő alsóházban.

A MacDonald-kormány első nehéz próbáját ennek a választási reformnak újból napirendre való tűzése fogja jelenteni, amivel a polgári pártok, bizonyosan a liberális párt kezdeményezésére, lehetséges, hogy még a nyári szünet előtt, de az ősszel feltétlenül elő fognak állni. Ha a liberális párt javaslatát a szocialista kormány nem lesz hajlandó magáévá tenni, viszont a konzervatív párt elfogadja, akkor a MacDonald-kormány napjai meg lesznek számlálva, a parlament felosztása és új választás kiírása elkerülhetetlenné fog válni.

Ez a nagy valószínűséggel bekövetkező helyzet nehéz dilemma elé fogja állítani MacDonaldot. Mert ha nem lesz hajlandó a liberálisok kívánságát teljesíteni a választási reform elfogadásával és felosztatja a parlamentet, eltekintve attól, hogy a munkáspártra közeljövőben bekövetkező újabb választás anyagi katasztrófát jelentene, veszedelmes fegyvert adna ellenfelei kezébe, mert a polgári pártoknak nem volna nehéz azzal érvelni a választók előtt, hogy MacDonald csupán önző pártszempontból ragaszkodik a ránézve kedvező elavult, régi választási rendszerhez. Ugyhogy ilyen körülmények között a választási szerencse könnyen a munkáspárt ellen fordulhatna és a konzervatívok számban megerősödve térnének vissza az uralomra.

Másrészt a reform megvalósítása veszedelmes kísértést jelentene a polgári pártoknak. Mihelyt a választási reform törvényerőre emelkednék, a kormányon lévő szocialisták kisebbsége, akik a polgári pártok 13 és félmilliónyi szavazatával szemben csupán 8 és félmillió szavazatot kaptak, nyomban kihasználható lehetőségeket jelentene a két polgári pártra nézve. Számításba véve azt, hogy a szocialisták szavazatát legalább egymilliónyi liberális szavazat követte olyan helyeken, ahol vagy egyáltalán nem volt liberális jelölt vagy pedig a régi választási rendszer mellett a liberális jelölt helyzete reménytelen volt, könnyű belátni, hogy a szavazatok összességét tekintve erősen kisebbségben lévő szocialisták a mostani választási rendszer nekik kedvező szerencséje nélkül belátható időn belül nem tudnak a parlamentben sem abszolút, sem relatív többséget kapni. Anglia polgári ország; a szocialisták mostani uralomra jutása csak a politikai helyzet sajátságos alakulásának következménye és nagyon valószínűtlen, hogy állandó maradhasson.

MacDonald, addig is, amíg a választói reform nehéz kérdésében döntenie kell, valószínűleg igyekezni fog kihasználni azokat a kínálkozó alkalmakat, amelyeket a konzervatív kormány lassúsága és sokszor érthetetlen inaktivitása számára meghagyott. Belpolitikában a munkanélküliség enyhítése lesz az első feladat, amit a szocialista kormány a hetenként egymillió fontot felemészítő munkanélküli segélynek hasznos közmunkákra való fordításával fog igyekezni megvalósítani. De a legközelebbi program leginkább külpolitikai színezetű és itt a Chamberlain-éra utolsó másfél esztendejének szerencsétlen politikája bőséges munkateret biztosít MacDonalddal. A legfontosabb és leginkább előtérben álló kérdések a Rajna-vidéket megszálló brit csapatok visszahívása; az Egyesült-Államokkal való viszony rendezése; a fegyverkezési költségek drasztikus lecsökkentése és ennek kapcsán a Nemzetek Szövetségében az általános lefegyverzés sürgetése.

Az angol közvélemény ebben a három kérdésben egyöntetűen fog MacDonald mellett állni, mint ahogy egyöntetűen állottak volna Baldwin és Chamberlain mögött is. De hogy MacDonald hogyan fog boldogulni az Egyesült-Államokban a Big Navy Partyval és hogyan fogja elérni, hogy Amerika valóban abbahagyja a néhány éve megkezdett flottaépítési versenyt; és még inkább, hogy mint fogja rábírní pacifista terveinek elfogadására Franciaországot és Olaszországot a Nemzetek Szövetségében, erre nézve kár volna jóslatokba bocsátkozni. Annyi azonban bizonyos, hogy a MacDonald-kormány sorsa nem kicsi részben függ attól, hogy sikereket fog-e elérni vagy pedig nem, a világpolitikának ezekben a nagyjelentőségű kérdéseiben.

A békeszerződések revíziójáról MacDonald külpolitikai programjában eddig nincs szó. Ha a munkáskormány meg tudná teremteni a reconciliatio-nak azt a szellemét, amit MacDonald annyiszor hirdetett, amihez azonban nem valami sok gyakorlati érzékkel nyúlt hozzá 1924 őszén genfi szereplésekor, kétségtelenül támogatná Magyarország igényeit az igazságtalanul megvont trianoni határok revíziójánál. Erre azonban addig nem lehet számítani, amíg az angol politika mostani kiegyensúlyozatlansága és az ebből elkerülhetetlenül támadt bizonytalanság valamiképpen meg nem szűnik.

MÁTHÉ ELEK

A GYÁRIMUNKÁS MUNKAÖRÖME

TALÁL-E a gyárimunkás a gép mellett munkájában örömet? A 19. század első éveinek angol és francia munkáslázadásai a gép ellen fordultak. Marx óta szocialista dogma a munkásnak a gyári munkában dequalifikálódása; a munkás mindjobban a gép függeléke lett, annak tempója rázza és zúzza testét-lelkét, a munka a gép mellett egy része a rabszolgaláncnak, amelyet, mikor egészen elviselhetetlenné válik, szét fog tömi a munkásság. A németországi nyomán nálunk is marxista alapon megindult munkásmozgalmakban a többi agitációs jelszó mellett ez a dogma is részt vett a szocialista gondolatvilág kialakításában s akadálya is lett annak, hogy a munkás konkrét munkájával és szociális környezetével szemben a valóságot elfogulatlanul lássa s arról önállóan, értelmesen tudjon magának beszámolni. Levenstein 1912-ben adta ki munkásokhoz intézett, jórészen a munkaörömről szóló körkérdései eredményét;¹ a válaszok, a nélkül, hogy értékeleneknek óhajtanók őket mondani, ijesztő képet adnak a jelszavaknak a nyugodt észrebevést és átgondolást bénító hatásáról. A válaszok jó részének hangja: a munkát csak elvégezném... füttyülgetek is mellette... csak ne gazdagítaná izzadságom a kapitalista zsebeket, — nyilvánvalóvá teszi, hogy a sok negatív válasz igen jelentékeny korrektívumra szorul, ha a valóságos benyomásokig akarunk eljutni. Ennek a kedvezőtlen s a valóságos élményre is visszaható tömeghangulatnak kiegészítője volt bizonyos populáris lélektan is, mely a gép és az emberi munka ritmusa között kiegyenlíthetetlen ellentétet tüntetett fel.

A szociális fejlődés ezen, sok egyéb előtérben álló részénél fontosabb kérdésének tisztázásában nagy haladást jelentett Hendrik de Man könyve.² Írója szocialista, azonban fejlődésében a marxi dogmatizmust ledobta magáról. A munkaöröm kérdésénél a lélektani szempontokból indul ki.

De Man Antwerpenben született jómódú flamand családból, amelyben költő-nagyapja örökségeként hagyományos volt az elnyomott népfajukhoz való ragaszkodás. Ezt a családi hagyományt ő az ifjúsága idején hőskorát élő marxista munkásmozgalomban való részvétellel szolgálta. Mint serdülő fiú a proletárságba vetett egész hittel vett részt az akkori eschatologikus hangulatú munkásgyűléseken, még látta az öreg elvtárs ereklyéjét a párizsi kommünből, a „megkövesedett“ vajdarabot s áhítattal énekelte a forradalom frigiai sapkás nemtőjéhez a himnuszokat: „ó Marianne, indulj, vezess; annak engeded át magad, aki legelői megy utánad.“ Majd a szülői házat elhagyva, egyszerű munkásként egészen a mozgalom szolgálatába állott. Otthoni kultúráját is igyekezett elfeledni, hogy egészen a proletár világot élhesse, marxi hittel új, világmegváltó életformának tartotta azt. Ekkor kezdett reájönni, hogy a vezetők azt a kultúrát, amit ő szégyelt, tulajdonképpen igen kívánják s amint kissé jobb sorsba jutnak, azonnal asszimilálódnak hozzá. A szakszervezeti munkában, ahol emberi sorsok konkrét felemeléséről volt szó, mind kevesebb hasznát vette proletár dogmáinak. Mint a mozgalomnak nagyobb képzettségű, „doktor úr“ tagja, vagy 200 nemzetközi összejövetelen vett részt. Ezeken a gyűléseken, ahol a nagyobb nemzetek képviselői a másoknak nyelvét, viszonyait soha sem ismerték, úgy tapasztalta, hogy a nemzetköziség csak ünnepnapi hangulat; egységesek csak a bér-

¹ Levenstein: Arbeiterfrage, 1912.

² H. de Man: Der Kampf um die Arbeitsfreude. 1917. — A szerző nevét ismertté tette Zur Psychologie des Sozialismus című több kiadásban megjelent munkája.

kérdésekben voltak, egyébként a mozgalom sokat emlegetett mélyebb lelki és kulturális tartalmának híre-hamva sem volt. Résztvett a háborúban s ez hozta meg teljes lelki átalakulását. A II. internacionále 1914 augusztusi bécsi gyűlésén akarta háború esetére a fegyveres szolgálat megtagadását proklamálni — s íme, néhány héttel előtte az egyes országok szocialistái lelkesedéssel ajánlották fel szolgálataikat nemzetük háborújára. A marxizmusnak ezt a csődjét annak tudja be de Man, hogy az a doktrinér proletárkultúra propagálása alatt elveszítette a kapcsolatot a munkásság valódi lelkiszükségleteivel; az osztályharc mechanikus és hatalmi frázisai elhanyagolták a mélyebb emberit s ez lobbant fel elemi erővel a háború kezdetén az egyes országokban előtérbe állított nagy erkölcsi motívumokra. A háború után tapasztalatait több amerikai út után lélektani tanulmányok segítségével dolgozták gyakorlatibb szocializmussá.

Sokfelé tartott előadást munkásoknak. A frankfurti munkásakadémián éveken át adott elő lélektani kérdésekről, itteni hallgatói beszámolóit adja közre könyvében. A divatos körkérdések felületes módszerével ellentétben, amikor az ismeretlen válaszoló szavaiban a frázist a valódi élménytől szétválasztani, konkrét fiziognómia híján a magukban sem hiteles érzéseket tovább analizálni, gyökerükig jutni nem lehet — de Man 78 nyilatkozójával hosszú időn át személyes kontaktust tartott fenn. Ahol a terjedelmes beszámolók homályosak voltak, külön, többszöri megbeszélésekben igyekezett tisztázni a dolgot, egyes pontokra vonatkozólag ezek az egyébként kiválóan értelmes munkások sem tudtak magukkal még így sem tisztába jönni. Az eredmények, ha általánosítani akarjuk őket, éppen a magas munkás-színvonal miatt, némi korrektívumra szorulnak, viszont, ami nem általánosítható, bizonynyal olyat fejez ki, ami a tömegek lelkében is dereng és fejlődőben van.

Első, meglepő benyomásunk ezeknek az értelmes írásoknak olvasásánál — a kurzus kezdetén, minden elméleti befolyásolás nélkül készültek — íróik munkaöröme sorsának nagy hasonlósága más társadalmi rétegekéihez. Gépi üzem — dequalifikálódás — elnyomottság öntudata: ennek az absztrakt vonalnak lélektani reflexére egyáltalán nem találunk bennük. Helyette bőven találunk általános emberi vonásokat. Aki fiatalkorában a postakocsis dicsőségéről álmodott, a villamos vezetésében jól érzi magát. Aki gyermekkorában fadarabokkal való játékban élvezetét találta, a bútorgyári munkában öröme telik. Akit a konjunktúra, a szakmában uralkodó munkáshiány miatt várható jobb kereset reménye vitt kazánkovácsnak, csalódással látja utólag, hogy a munka nem neki való volt, csak úgy, mint a fiatal fiú, akit a vasmunkások robusztus külseje vonzott pályájára. A kőművespallér, akinek munkája ugyan bőven ad alkalmat kezdeményező és vezetőképességei kifejtésére, ha véletlenül eredetileg éppen tanító szeretett volna lenni, nem szereti foglalkozását. Akiben erősebben fejlett plasztikus képességek rejlenek, nem látja meg a rendező tevékenység egyébként igen változatos lehetőségeit a gép mellett. A vándorösztön a jó munka mellől is másfelé üzi nyugtalanvérű gazdáját és állhatatlanok is vannak, akik a jóleső érzéssel végzett munkát is hamar megúnják.

S hogy vannak, akik szakszervezeti és egyesületi tevékenységük kedvéért sietnek munkájuktól szabadulni, sőt miatta családjukat is elhanyagolják, szintén nem specifikus proletár lelkifolyamat még akkor sem, ha annak lélektani oka a munkában való lelki kielégülés hiánya.

Ez az első benyomás világossá teszi, hogy a munkaöröm hullámzása nem vezethető vissza egységes formulára és főként: a gép egyáltalán nem negatív szerepet visz benne. A 78 nyilatkozó között 22 vas- és szerelőmunkás van, nagyobb számmal vannak textil- és nyomdász munkások, vannak különböző gyárimunkások, bányászok, irodai alkalmazottak, vasúti,

raktár- és segéd munkások; 51 közülük tanulta szakmáját, 9 tanulatlan, 18 munkahelyén beletanult. Olyan esetekben, amikor a sokféle tényező eredője nem mutat határozott munkaörömet, de nem is tagadja azt, de Man + jelzéssel könyveli az ingadozó lelkiállapotot. Mínusz jelzést 15-nek kellett adnia, a tanulatlanok közül 6, a tanultak közül csak 5 tartozik ebbe a kategóriába. Határozott munkaörömről számol be 44, köztük 35 tanult munkás, a tanulatlanok közül csak 1. A tanult munkásokra eső nagy + arányszám (67%, kimondottan mínusz 10%-nál kevesebb) gépek mellett dolgozó munkásokra esik s bizonyítja, hogy a gépek mellett végzett munka egyáltalán nem örömtelen. A mínuszjelek javarésze szociális és üzemi nehézségek nyomásából származik; egyedül egyes szakokban származik a kedvetlenség a munka technikai részéből és pedig ott, ahol a gépek használata újabb eredetű s a könnyű kezelhetés technikájáig még nem jutott el. Főként a bányászok panaszkodnak a fűrógépekre, melyeket kézben kell tartaniok s rándításuk elől nem térhetnek ki, viszont mégis munkaörömről számolnak be, foglalkozásukat szeretik, mert kezdeményezést enged. Egyébként nemcsak a kertész látja munkáját keze alatt növekedni, a szedőmunkás is ugyanazt éli. A bútorgyári munkás gyárba jövet összegondolja tennivalóit és bosszankodik, ha a munkavezető ügyetlensége a kigondolt helyes rendet megzavarja. Munkaeszközeit, gépjüket általában szeretik, kezelésükben saját pateneteik vannak, külön meghitt formulákkal biztatják, nógatják őket, személyes viszonyban vannak velük. „Mégis szeretem a gépem ütemét.“ „Sok munkától szabadít meg.“ „Fáj, ha jó gépekkel rosszul bánnak.“ „A cigaretta-csavarógépnek lelke van, a munkás dolga, högy kedvét el ne vegye.“ Egy-egy nagy gép nyomasztó benyomása jó érzésnek ad helyet, amint a munkás kezelésébe belejön: „úgy kell tenned, ahogy én akarom.“ Az összetettebb munkaörömről kívül, melyre a jobb munkást a munka és a munkaviszonyok feletti áttekintés segítheti, a munka egyes gépek mellett is adhat kezelője ajkára egész himnuszokat s azokban nem annyira a szinte kész irodalmiság érdekel, hanem inkább a meghittség, amelyben a munkás, ha megannyi zavaró körülmény merül is fel, gépjével él. Még az a kazánkovács is, aki mesterségét tulajdonképpen utálja s a megsüketüléshez közel áll, megfélemledik minden egyébről, ha munkájában már benne van.

Lehetővé teszi ezt az örömet az ember gazdag ösztönhangszerelése. A gép tempója — az ember életritmusa: ez a szembeállítás hozzá nem értő leegyszerűsítése a kérdésnek. A gépnek nemcsak tempója van s az embernek a munkával szemben még csak ösztönkéntétevényessége is legkevésbé sem merül ki a ritmusérzék foglalkoztatásában. Ellenkezőleg, a legegyszerűbb tevékenységi ösztönön kezdve az ösztönök egész sorozata áll ugrásra készen, a munka ezek között mindig talál egy-két regisztert maga számára s hacsak rendkívüli akadályok nem merülnek fel és nem gátolják kifejlődését, a jóleső érzés már valamely ösztön révén odaszívárog a munkához. A ritmusérzék a munka gyorsaságára vagy tartalmára való tekintet nélkül is jóleső érzést hoz magával. Az építőösztön akkor is talál bizonyos kielégülést, ha a munka maga kellemetlen. A kézműves-alkotótevékenységnek — a középkori munkás legnagyobb részének osztályrésze volt — ösztönhordozója szintén az építőösztön, amely a munka egészének és céljának ismeretével, a kivitel módszerének megválasztásában s az egész munka lefolyásában bőségesen kiélheti magát — ha a munkás lelkiállapotában az építőösztön előtérben van; ha erősebben fejlett ismerőösztöne van, akkor bizony a középkorban is rövidebbet húzta volna munkaöröme dolgában, ha a munka más, pótrejiszterekhez nem tudott volna nyúlni és erkölcsi érzés nem kormányozta volna. A gyári munkánál, ahol egy használati tárgy előállításának csak kisebb-nagyobb részlete foglalkoztatja a munkást, szer-

vező- és rendezőösztönök, továbbá gépi konstruktív képességek, még nagyobb mértékben az ismerőösztön foglalkoztatása juttat munkaörömet. A gép, mit a munkás akarától nem függő motorikus erő hoz mozgásba, látszólag megtestesült szimbóluma a kapitalizmus anonim, idegen hajtóerejének. A munkás ösztönvilága mégis számtalan kapaszkodót talál rajta. Irányítja, kitanulmányozza, kezelésében több fogást talál ki rajta, mint egy kézműves teheti, fölébe kerül, uralkodik rajta s ha jóban van vele, ismerős menetét felhasználja a maga gondolatai számára. „Asztalmagasságig kulik, vállon felül filozófusok vagyunk“ — ez nem mindig jelenti a munkától való lelki elszakadtságot, a szellemi munkát végző embernek is szüksége van feszültségcsökkenésekre. Így érthetjük meg, hogy minden marxi elmélet ellenére is, vannak munkások, akik egyenesen született gyárimunkásnak vallják magukat s ha irodában jutottak is álláshoz, avagy kerti munkát végeztek, visszakíváncznak a gép mellé. S a 78 nyilatkozó között, ha akár a képességeiknek nem megfelelő munkában dolgoznak is, akár a technikai szemponton kívül más okból szenved munkaörömük gátlást, csak egy van, aki azt tartja, hogy a modern gyári üzemben a munkaörömét megmenteni nem lehet. Ha más ösztön nem juthat szóhoz, mindig kéznél van az önérzés s ez az alacsonyrendű munkát is sokszor fontossá tudja tenni a maga számára azért, hogy a másénál többre tartja. Kellemetlen és nehéz munkát is ambícióval végeznek, ahol az jobban van megcsinálva, mint más üzemben; a zsák-hordó, akinek ugyan nem sok ösztönös munkaöröme van, büszke erejére; az amerikai vándormunkás bőven megokolja magának munkája fontosságát és egész sor alacsonyabbrendű munkást tud előszámlálni. A saját, vagy állandóan használt szerszámnak szeretete mellett a gép felett való uralkodásnak tudata is nagy ösztönpótlék: „úrnak maradni a gép felett“, „úgy kell tenned, ahogy én akarom“.

Feltűnő, hogy a terjedelmes, sok kitűnő megfigyelésben, találó okfejtésben bővelkedő beszámolókból teljesen hiányzik minden olyan ösztönös gátlás, amely abból származnék, hogy a termelt áruk, munkájuk e közvetlen gyümölcse nem az övék, nem rendelkeznek felette. Ennek az alapvető marxista követelménynek ösztönalapja teljesen hiányozni látszik; a munkaélmény és a politikai követelés között, amint de Man megjegyzi, hiányzik a lélektani híd. Feltűnő az is, hogy a munka társadalmi hasznosságának motívuma még ezeknél, nagyobb részben szocialista, jobb munkásoknál sem vett részt munkaélményükben, inkább egy üzemben való régi hozzátartozásuk s annak kiválósága felett érzett büszkeségük vezeti őket. A szocialista de Man megjegyzése ehhez: a munkás munkaöröme s vele nagyrésztben produktivitása sokkal kevésbé függ a tulajdonviszonyok általános, mint az üzemi állapotok helyi reformjától. A munkáskollégáknak az üzemi életben szétválása, egymás ellen áskálódása újból a marxi absztrakt gondolat csődje: a munkástartóknak az elnyomottság érzéséből kellene megszületnie, először az üzemben, aztán egy országra s így az egész vűágra. A tények szerint a testvériség nem ilyen automatikus valami, mélyebb lelki kultúrának az eredménye.

A munkaöröm ösztönforrásain kívül de Man felkutatja annak egy másik, éppen olyan lényeges előfeltételét is. Munkát elvégezni nem lehet, kedvező munkaélmény létre nem jöhet, csak az ösztönöknek kapcsolása révén. Még akkor sem, ha a pszichotechnika eredményeinek általánosabb alkalmazásával az emberek képességeiknek jobban megfelelő munkához jutnának s ösztönviláguknak szükséges megelevenedését igen nagy mértékben el lehetne érni. Némileg túlzó lélektani iránya mellett is józanul látja de Man, hogy a munkának minden ösztönös rávezetés kidolgozása mellett is mindig marad terhe és nehézsége, amit csak az ösztönösszetevőkre fel nem bont-

ható kötelességérzet hidal át. A beszámoló és egyéb széleskörű tapasztalatai alapján megállapítja, hogy a munkásvilág munkaélményében ma is ott él, ha csak tudatalatti szokásszerűséggel is, a munka kötelességében való hit, amely sokoldalú vallási motívumokból táplálkozott. Tisztán látja, hogy a munkaöröm problémája megoldhatatlan, ha a munka nem erkölcsi kötelességet is jelent; a munkát nélküle kedvező élménnyé alakítani „ugyanolyan vállalkozás, mint a kör négyszögűsítése“ . Felrója a marxizmusnak, hogy ezt a meglevő tőkét a lelkileg is az osztályharcból élő homunkulusz kedvéért lerontani akarja, amikor kezébe mást adni nem tud; 10.000 közül ha egy munkás tud lelkileg a szocialista munkamotivációból élni. Hála Istennek, mondja, hogy a kapitalizmus előtti idők, amikor a munka erkölcsi kötelesség volt, ma is tovább hatnak a munkásságban, ez adná a jövő szocialisztikus termelési mód számára is a munka további lehetőségét. Mire a homunkulusz a lombikból kilépne, a gyárak udvarát rég felverte volna a gas s a gépeket régen rozsdá ette volna meg; az orosz szovjet sem képes híveinél munkakedvet organizálni.

Kevesebb alkalmat nyújtanak a beszámoló az erősebb mértékben racionalizált gyári munka munkaöröm lehetőségeiről, amikor az egyes munkás feladata csak bizonyos igen csekély skálájú fogásoknak ismétlésében áll. A gépek segítségével miatt nagyobb testi megerőltetést ez nem jelent, a teljes begyakorlottság a figyelmet is erősen tehermentesíti s így is óv a fáradtságtól, de annál inkább kimeríthet az egyhangúság szellemi fáradtsága. Kialakult formái e Madách—Taylor-falansztemek Európában nincsenek, inkább csak Ford leírásaiból ismerjük a mozgószalagot, mely az autóalkatrészt egyenesen a munkás elé hozza, az a hozzá érkező darabon egy-két igazítást végez csak s a következő apró igazítás már a másik munkás dolga; s mivel „nem termelő munka az sem, ha a földre hajunk, hogy felemeljünk egy szerszámot vagy alkatrészt“ , ezért minden anyag mellmagasságban érkezik a munkás elé s annak még csak a leesett szögecs után sem kell, azaz nem szabad lehajolnia. A beszámoló szerint az ismétlődő munkának az a mérve, ami a mi üzemeinkben szokásos, nem akadály a munkaörömnek; a legjobb munkások, akikben igazán értelmes munkakedv dolgozik, szívesen állnak a gépek mellett. Az eddigi fejlődés, ellentétben a kezdő gépkorszak primitívségeivel s Marxnak a dequalifikálódásra vonatkozó jövődöléseivel, nem is haladt abban az irányban, mintha a gépek ilyen primitív munkát végző tömegeket kívánnának maguk mellé. Ellenkezőleg, a gépek folyton növekvő differenciáltsága mind nagyobb arányban kíván magasabb képzettségű munkásokat. Fordnak nincs soha elég műszerésze és képzett munkása, ezeknél pedig a munka nagyobb értelmességében s a nagyobb felelősségérzetben a munkaöröm megtalálja a maga számítását. Erősen mechanikussá vált nálunk inkább a nem a gép mellett végzett alsóbbrendű munka, a beszámolóban a papírhajtogatás, könyvszélre egy szín reáhúzása képviselik a jobb munkások teljes ellenérzésével ezt a munkát. Ilyen munka elvégre mindig lesz és mindig megtalálja a maga csekély szellemi igényű, a kezdeményezéshez és a változatossággal járó kis erő kifeszítésekhez lusta munkásait s a jobb munkás számára ez általában ideig-óráig elviselhető átmeneti állomást jelent. Ha azonban a fordinacionalizálás mégis nagy arányokban megvalósulna?! Nem igen tudjuk de Mant követni abban, hogy e lehetőségbe belenyugodjunk. Szerinte, ha Ford munkásai a jó bér mellett nyugodtan elvégzik ezt a munkát s nagyobb szellemi igényeket nem árulnak el, örülünk annak, hogy legalább jobb sorsba jutnak. Nyugodjunk bele, hogy Ford ezeket általánossá tevő világában az elmaradó munkaöröm helyett az elfogadható munkaidőnek a gépi berendezkedések révén kevésbé fárasztó robotja után a munkás munkáján kívül építse fel emberi

világát. De Man e ponton, a marxizmusból legalább szocializáló kitűzését mentve meg magának s azt a kiszámíthatatlan jövőben olyan romantikával véve körül, amit a jelenre károsnak tart, az elmaradó munkaörömet tisztára a társadalmi hasznosságnak a távol jövőben gazdagabb és háborítatlanabb motívumával igyekszik pótolni. Nos, nem hisszük, hogy a munkának a munkástól ilyen lelki elszakításába az emberi fejlődés hajlandó lenne belemenni, a munkaöröm forrásainak ilyen arányú cserélhetőségében sem hihetünk.

A beszámolóok minden sorából szóló munkaöröm maga teljes tiltakozás ilyen robot ellen. Ugyanilyen érzésekre bukkant az amerikai W. Williams, aki acélgyári aligazgatói székét elhagyva, évekig élt és dolgozott mint közönséges munkás Amerika és Európa nagyobb bányá- és gyártelepein. Megfigyelése szerint is rendkívül erős az akarat a munkásban arra, hogy munkájából lelkileg is éljen; nehezükre esik az olyan prédikáció, amely munkával, annak testileg-lelkileg kimerítő fáradtságával, alacsonyabbrendű emberi tevékenységjellegével szemben óhajt valaminő külön vigaszt adni, mikor a munkás éppen munkájában akarja lelki kielégülését és büszkeségét találni.¹ És lehet-e munkaörömet úgy elérni, hogy az ösztönösen jóleső tényezőket mind kikapcsoljuk s azokat tisztára erkölcsi motívummal pótoljuk? Már csak éppen de Man észzeletei alapján is elengedhetetlennek kell az erkölcsi háttérret tartanunk, az erkölcsi motívumok mellől az ösztönös tényezőket egészen leszállíthatóknak mégsem gondoljuk. Az emberiség nagyobb része számára ilyen magában véve is igen kevésbé értelmes hősiességet mindennapi kenyérnek nem írhatunk elő. A Ford-gyárakban végzett pszichotechnikai vizsgálódások, Ford rendszere, gazdasági és társadalmi előnyeinek ismeretes kínálgatása ellenére is, igen kedvezőtlenül számolnak be a munkások kifáradásáról. Nem is kell a pszichotechnika fanatikusává lennünk annak belátására, hogy az egyhangú, kedvetlen munka többet vesz el a munkástól, semmint hogy annak árán attól függetlenül tudná lelki-igényeinek és életörömének ép emberi világát felépíteni. A kérdés ma jóval kevésbé aktuális, mint azt a Ford-könyvek elterjedettsége révén a közönség érdeklődése érzi. A Ford-rendszer rentabilitása nagy mértékben nyugszik az amerikai gazdasági élet mai páratlan konjunktúráján s utánzása nagy csalódásokra vezethet. Ha azonban valamikor aktuálissá válnék, nemesség: a gazdaságosság és a szociális háttér nagy kérdéseit vetné fel, hanem méltán idézne fel nagy küzdelmeket a munka emberi lehetőségei kérdésében is.

A gyári munka technikai oldalánál jelentékenyebb hátráltatói a munkaörömnek általános szociális viszonyaink s az üzemi viszonyok. Legsúlyosabb megterhelését jelenti a munkaörömnek a munkásaink nagyobb részének feje fölött függő Damokles-kard, a munkanélküliség veszedelme. „Nyolc hónapja mindig volt munkám, — mondotta egy ácsmunkás W. Williamsnak — de mondom neked, alig volt csak egy óráim is, hogy amikor a mester közelembbe jött, a szívem el ne szorult volna, mindig attól félttem, elbocsát. És mondhatom neked, ha csak tíz perccel előbb értem haza, mint rendszeren, az asszony már az utcára szaladt elém s úgy kérdezte akadozó lélekzettel: Hát csakugyan, Tom? Mondd hamar, csakugyan?” Igazat kell adnunk de Mannak, aki a beszámolókról minden ideológiát lehámozva, viszont a társadalomról minden jóakarató szociális haladást feltételezve, ezen a ponton látja a két osztályra oszlás valóságát. Más társadalmi rétegek tagjai, akik normális körülmények között általában biztos keresettel, avagy némi gazdasági háttérrel bírnak, csak mai viszonyaink között sejtik kevésbé, milyen nyomást jelent a semmibezuhanás állandó veszélye a munkás-

¹ W. cikke Davis-LUdecke: „Industrieller Friede“ című gyűjteményben.

ság nagyobb részének lelkivilágára. Ez a kérdés nyílt sebe gazdasági rendünknek, amelyen a növekvő szociális érzéknek keresztül kell segítenie a világot. A szociálpolitika végletekig fejlesztésével-e, avagy a termelésnek hasznos s ezért kríziseknek kevésbé kitett áruk felé irányítása, a munkás-ságnak emelkedő jóléte, kis ház, kert alakjában gazdasági hátvédhez juttatása árán-e, a kapitalizmus keretében-e, vagy ennek csendes átalakulásával? — nem keressük.

A munkaöröm ez állandó örvényéhez mérten a munkabér csekély- sége, bár erősen deprimáló, de csak relatív valami. Magasabb élet- színvonal szükséglete, valamint a többnek kívánása szerint ma kevés az, ami régi, boldognak hirdetett életnívót messze túlhalad. Ami ezen a ponton a munkásnak fáj, az inkább valami vele történő igazságtalanságnak a homályos érzete, úgy érzi, hogy a gazdasági élet hatalmas fejlődéséből és előnyeiből másoknak aránylag is több jut, mint neki.

Másik nagy gátlása a munkaörömnek a beszámolók szerint üzemi vonatkozású, az üzemi viszonyokkal való elégedetlenség igen sok munkás plusz jelzése alá odacsúsztatja az erős mínusz jelet. Elhanyagolt munka- helyiségek, hiányos egészségügyi berendezések, rossz anyag, elavult gépek, rossz beosztás, kéz alá dolgozás hiánya sok bosszúságot okoz, viszont a világos, tisztán tartott, a lehető egészségügyi berendezésekkel felszerelt gyári termekkel nem egy kézműves is szívesen felcseréli önálló, de szurtos műhelyét. A legtöbb panasz mégis az üzemi vezetés értelmetlenségeire, apró igazságtalanságaira, a munkásoknak az üzem keretében jól érvényesül- hető kezdeményezésének, értelmes javaslataiknak visszautasítására, fölös- leges panaszolgotásra vonatkozik. Ezekben „nem emberi“ , azaz más, ala- csonyabbrendű embereknek járó bánásmódot érznek. Itt bizonyára sok az állandó agitáció által keltett ressentiment, erről nyilván tanúskodik az ilyen vallomás: „Minden parancs ellenérzést kelt bennem, önállóságomban éreztem magam sértve.“ A nagyobb rész azonban igen értelmesen beszél. Nemcsak kifogásuk nincs az ellen, hogy munkamester legyen fölöttük, hanem egyenesen szükségét is érzik. Az azonban legyen mester, értsen a munkához, tudjon parancsolni, rendet tartani, munkát értelmesen orga- nizálni. Sok elismerést is találunk ilyen munkavezetőkéről s ezek vezetését és elismerését is szívesen veszik. „Elismerő szavak többet értek nekem, mint az arany.“ A panaszok javarésze a túlságos sok alsóbbrendű vezető ellen irányul, akik csak felügyelnek, de vezetni és segíteni nem igen tudnak és nekik róják fel, hogy a munkás a fizetésnél is sokszor igazságtalanul rosszul jár. Ezért nyilatkoznak általában az akkordmunka ellen is, amit pedig Amerikában szívesen végeznek s a jobb munkásra magasabb életnívót jelenthetne. A közbeiktatott közegek különböző, igaztalanul érzett levo- násokkal ezt a keresetet leszorítják s egyébként is bizonyos határ fölé nőni nem engedik, s az Amerikában korlátlan emelkedés lehetőségeit megkötik. Sok munkás szerint ez a határvonal a másrendű alkalmazott, a hivatalnok fizetése s mi mást érznek benne, mint az osztály határvonalát? A munká- soknak üzemi, valamint bérkérdésekben Németországban, Ausztriában, Csehországban üzemi tanácsok és bizalmiak alakjában kötelezően elrendelt, Amerikában és Angliában a háborús rendelkezések megszünte óta önkéntesen megkísérelt szóhoz juttatása sok nehézséggel járt. Jelentékeny időbe kerül, amíg a hasznos együttműködésre egészen alkalmatlan osztályharcos ideológia a konkrét munkában lekopik s az együttműködésre alkalmas felületek kiala- kulnak. A jóakarátú, objektív szempontokra eljutó bizalmiaknak sokáig kell a vezetőségek s a munkásság kölcsönös bizalmatlansága között őrlőd- niük. Egy ilyen bizalminak részletes beszámolója mutatja, éppen a mun- kások részéről mennyi értelmetlenséggel kell küzdenie az üzemi demokrá-

dának. Mindazonáltal a beszámolók alapján e kísérletek alkalmas eszköznek látszanak a munkásság nevelésére, felelősségérzete felkeltésére, a munkaöröm nem csekély erkölcsi forrásaihoz eljuttatására s a munkásság érzéseiben az „osztály“ mindenhova vetítődő határvonala elhalványítására. Az üzemet vezető igazgatóról, mérnökökről sok nagyrabecsüléssel találkozunk. Egy üzemben különös gyöngédséggel emlékeznek meg a tulajdonos „öreg úrról“, aki a jó munkát szótlan vállveregetéssel szokta jutalmazni. Hiányolják, hogy a magasabb vezetők csak a mesterek referálásából ismerik az üzemet. „A modem vállalat sokkal nagyobb, semmint emberi vonatkozások élhetnének benne“, a kapitalizmus személytelenségének ezt a fordí fogalmazását, a munkaörömet rongáló lelki hatásain keresztül ezek a jobb munkások is tisztán érzik. A nyomdász munkás kérdésében pedig: vajjon, akiknek e könyv kezébe jut, méltányolják-e a gondosságot, amellyel a munkás dolgozik, benne sajog a kézművesvilág emberi vonatkozásainak szétszakítása s kívánja, hogy ezek valaminő alakban a modem üzembe visszatérjenek.

A kép végül, mintáz egyik munkás kiterjedt előadása a munkásság szexuális világáról nyújt, a munkaöröm kérdésének egész háttérét kigöngyölti. A nagyvárosi munkásság szexuális élményei, házasságkötéseikbe oly gyakran minden lélek nélkül való belebotlásuk s ennek nyomán a sok lelkileg is kietlen otthon, a velők járó lelki depressziók mindmegannyi hatalmas mínuszjelei a munkaörömnek és mutatják, hogy a munkaöröm nem mechanikus függvénye valamely termelési módnak, hanem az egész ember erkölcsi kérdése.

SZEKFÜ IGNÁC

AZ IFJÚSÁG ÉS A FALU NÉPE

JÓÓ TIBOR, a szegedi egyetemi Bethlen Gábor Kör alelnöke a következő sorok közlését kéri tőlünk:

A „Magyar Szemle“ júniusi számában jelent meg e címen Asztalos Miklós tollából egy összefoglalás, mely a faluproblémával kapcsolatos mai magyar ifjúsági mozgalmakat ismerteti. Asztalos, mint aki maga is egyik vezető harcosa ezeknek a mozgalmaknak, egészen világosan és helyesen látja, mi a forrásuk és jelentőségük, és otthonos tájékozottsággal ismerteti őket. Azonban beszámolója nem teljes, adatai kiegészítésre szorulnak.

Ö három akciót vesz tudomásul. Az egyik az a röpirat, mely „Ifjú szívekben élék“ címen 1928 májusában jelent meg az egyetemes magyar ifjúság Ady-ünnepsége alkalmából. Erről azt írja, hogy „első vallomásul jelent meg“. A második a Bartha Miklós Társaság vitaelőadás-sorozata. A harmadik a csehszlovákiai magyar egyetemi hallgatók munkája. Jegyzetben aztán még néhány írást sorol fel a kérdés irodalmának kiegészítéseként. Azonban az egyik legnagyobb és hatásában is jelentékeny kezdeményezés, úgy látszik, kikerülte figyelmét. Ezt szeretném Asztalos Miklós cikkének kiegészítéseként ismertetni. Ez a szegedi egyetemi hallgatók Bethlen Gábor Körének úgynevezett tanyaakciója.

A kör munkája egy vitaestével kezdődött 1928 március 20-án, melynek előadója Gesztelyi Nagy László, a Duna-Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara igazgatója volt. Az előadás, valamint a vita során elhangzott felszólalások a kör kiadványainak 3. számaként meg is jelent „A jövőndő magyar intelligencia és a tanyaakció“ címen. E füzet 23. lapján a kör elnökének, Buday Györgynek — kí az egész mozgalom megindítója, szervezője, lelke — megnyitó szavaiból megtudjuk, mi adott a kérdéssel való foglalkozásra ösztönzést, „...öszinte felismerése annak, milyen óriási jelentőségű egész magyar fajtánk jövője szempontjából e számszerűleg, fajilag és gazdaságilag egyaránt legfontosabb társadalmi rétegünk romlásbamenő viszonyainak javítása és valami egészséges új rendszer segítségével való megerősítése. Nem is véletlen ez a felismerés, hanem szükségszerű folyománya annak az új magyar ideológiának, melyet mi, a háború és forradalmak tanulságain felnevelkedett új magyar ifjúság, egyre szélesebb körben vallunk s mely szerint a magyar faj sorsa szorosan egybeesik, sőt azonos a magyar falu és tanya parasztságának sorsával...“ íme, ugyanaz a fölírás, melyre

Asztalos is rámutat: „A mai Magyarország lakosságának a háború előtti Magyarország lakosságával szemben jóval nagyobb hányadát teszi ki a falu magyar népe s így a jövőt aggódba figyelő szem látja ennek az ezelőtt nagyrészen, szociálisan és kulturálisan egyaránt, figyelmen kívül hagyott társadalmi rétegnek súlyát.“

Az előadáshoz való hozzászólások közül kiemelendő Tar Józsefé, a Szegedi Gazdasági Egyesület igazgatójé és Hübner Józsefé, a törvényhatósági népművelési bizottság titkáráé, akik felajánlották segítségüket az egyetemi ifjúságnak. Ennek eredményeként az egyetemi hallgatók rendszeresen kijárhattak a tanyák közé. Kiemelendő továbbá a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége szegedi csoportja elnökének, Paraszky Gyulának a felszólalása, ki megkérte a vitaestélyt rendező kört, engedje ki az ügyet a maga kizárólagos hatásköréből, hadd legyen az az egész szegedi egyetemi ifjúság mozgalmá.

Ez meg is történt. A Bethlen Gábor Kör azonban tovább is végezte a maga munkáját.

A vitaestély, illetőleg nyomtatott publikációja széles körben felkeltette a sajtó figyelmét is és ebből gyanítható, hogy nem maradt hatástalanul Szeged határain túl sem.

1929 február havában a Délmagyarországi Rádió Klub országos kiállítást rendezett, mely alkalommal egy ideiglenes leadóállomás is működött Szegeden. A rendezőség Buday Györgyöt is felkérte előadás tartására. Az előadás február 15-én hangzott el „Ifjúságunk népművelési feladatai és az alföldi rádióleadó“ címen. (Megjelent a kör kiadványai 4. számaként.) Ebben, az előbb ismertetett megfontolások újabb hangoztatása után, arra az eredményre jut Buday, hogy a szegedi leadóállomás felállítása sürgős szükség, mert „segítségével a népműveltség, a nemzeti önértéktudata ápolható és nevelhető másképp meg sem közelíthető széles néprétegekben. Nyilvánvaló, hogy ilyen programot a budapesti Stúdióból várni nem is lehet. Az ország mai egyetlen leadójának műsorát olyan sokrétű érdeklődés és feladatkomplexum determinálja olyanná, amilyen, hogy igazságtalanság volna vele szemben egy réteg érdekének még fokozottabb figyelembevételét kívánni. Szegeden azonban már a város fekvése miatt is, de meg a rádióelőfizetők és hallgatók várható számarányára való tekintettel is (erre az arányra természetesen minden erővel, kedvezmények megadásával törekedni is kell), éppen a magyar tanya és falu népére kell elsősorban figyelemmel lenni.“ (13—14. ll.) Végül egész konkrét tervezetet terjeszt elő, miképpen képzelí az egyetemi ifjúság bekapcsolódását a rádió eme népművelő munkájába. Részletes ismertetésbe ne menjünk bele.

Úgy gondolom, már ennyiből is világosan kitűnik, hogy az egész mozgalom a gyakorlati szükségérzetből fakad. Azért tartom ennek a kimutatását fontosnak, mert Asztalos Miklós azt írja, hogy „a magyarországi érdeklődés (a falu iránt) ezideig majdnem kizárólagosan teoretikus felépítettségű“. Nem hinném. A Bethlen Gábor Köré pedig, amint látjuk, éppenséggel nem az. Már pedig a Bethlen Gábor Kör tevékenysége igen jelentékeny része a magyarországi ifjúsági mozgalmaknak.

A faluproblémának, a tanyakérdésnek tisztán teoretikus kezelése egészen meddő és a mi mai helyzetünkben nagyon is luxuriózus volna. Feltétlenül gyakorlati szándék kell, hogy vezesse. De ez a gyakorlati szándék nem lehet más, mint a nemzeti egység megeremtése, a szociális ellentétek megsemmisítése, a parasztság kulturális és gazdasági színvonalának emelése. Másrészt azonban az is kétségtelen, hogy a helyes gyakorlat megvalósíthatatlan alapos elméleti előkészítés nélkül. Nagyon helyesen jár el Gesztelyi Nagy László, mikor a feladatok elsorolásakor elsőül a tanyakérdés megismerését említi, mint amilyen a megértés és az ezt követő céltudatos munka megindulhat.

Es itt a legnagyobb munka egy igen fiatal tudományra vár: a társadalomrajzra. A társadalmi állapotok pontos felvétele minden szociális munka első feltétele. A falu, a tanya gazdasági, közegészségügyi, közigazgatási állapotainak ismerete aránylag már előre haladott. De a szociográfiának, mint tudománynak még a kidolgozása is alig indult meg. E nélkül pedig a kutatás sem lehet céltudatos és célravezető. Lehetetlen a rendszeres, igazán eredményes, nem csupán szórványos megfigyeléseket szolgáltató munkához hozzáfogni, míg az olyan elméleti alapvetés készen nincs, a központi gondolat, cél, mely a kiindulási pontot és vezető fonalat képezi, mely az egyes szétszórt, elkülönödöttnek látszó jelenségek közt az összefüggést megmutatja és azokat egységbe fűzi. Az elmélet feladata volna továbbá kidolgozni a tiszta társadalomrajzi szempontot, mely biztosítaná a kutatás elfogulatlanágát, objektív tudományos jellegét és kizárna belőle minden egyéb célzatosságot, minden ide nem tartozó, csak a megfigyelés hűségét, tárgyilagosságát zavaró szempontot. Semmi sem sürgősebb ugyanis, mint a helyzet

hú ismerete, E nélkül biztosan tévútra jutnánk. Sok várható e tekintetben a szegedi egyetem Alföldkutató Bizottságának szociográfiai szakosztályától. De az Asztalos Miklós cikkében és az enyémben tárgyalt ifjúsági mozgalmak esetében a társadalomrajzi kutatás egy speciális rétegre irányul. Ennélfogva feladata a falu és tanya szociográfiájának területét, elveit, feladatait és módszerét megállapítani. Alik azok a jelenségek, melyeket a falusi, tanya társadalomrajznak fel kell kutatni; mik azok a szempontok, melyek a kutatást vezessék?

A Bethlen Gábor Kör ebből a munkából is kivette a részét. Ez év április 20-án meghívására Szombatfalvy György, a Társadalomtudományi Társulat főtítkára tartott Szegeden előadást „Az alföldi társadalomrajz feladatairól” címen, április 30-án pedig Hilscher Rezső egyetemi m. tanár, a Közgazdasági Egyetem újpesti szociálpolitikai intézetének adjunktusa a settlement-munka módszeréről. Mindkét előadás meg fog jelenni a kör kiadványai során.

A jelen pillanatig így áll az a munka, melyet a Szegedi Egyetemi Ifjúság végez a „magyar parasztság nemzetéltető gerinccé való öntudatosítása érdekében”, Asztalos kifejezésével élve. És ez a munka is még gazdag folytatással és eredménnyel biztat. Való igaz, „mindenhová még nem jutottak el ezek a gondolatok”. De lám itt is, ott is felbukknának megmozdulások, — gyakran sajnos egymásról nem is tudva — melyek lassanként talán mégis a magyar ifjúság egyetemes mozgalmává patakzanak össze.

JOÓ TIBOR

A fenti sorokat, mint az ifjúság köréből jött nyilatkozatokat általában, szívesen közöltük, őszintén meg kell azonban mondanunk, hogy Asztalos Miklós kiváló munkatársunk szomorú megállapítását, mely szerint hazai ifjúságunk a falusi néppel való kapcsolatok dolgában igen is elmaradt a Csehország területén élő magyar ifjúságtól (s hasonlóképpen a némettől is, hiszen a csehországi magyarok mozgalmán német hatás ismerszik meg), a fenti nyilatkozat éppenséggel nem cáfolja, nem is gyöngíti meg. Szívből kívánjuk a sikereket a szegedi Bethlen Gábor Kör, valamint az egész szegedi egyetemi ifjúság parasztakciójának, de sikernek egyelőre sem azt nem könyvelhetjük el, hogy Gesztelyi Nagy László, a tanyakérdés kitűnő, folyóiratunk olvasói előtt is ismeretes szakembere, különben vezetőállásban lévő agrár szakember tartott a parasztkérdésről az ifjúságnak előadást, sem azt, hogy a Bethlen Kör egyik vezetője lépéseket tett szegedi rádióleadóállomás felállítása érdekében. Sőt még azt sem tartjuk ifjúsági munkának, hogy tudós miniszteri tisztviselők és egyetemi magántanárok tartanak a Bethlen Körben hasonló témákról előadásokat. Mintha ez az ifjúság, mely felnőttek előadásait hallgatja és a fenti véleményt véve alapulj ezt a hallgatást valószínűsítő ifjúsági munkának tartja, talán túlságosan sokat tanult volna az idősebbektől. Már pedig az eddigi módszerekkel, előadásokkal, beszédekkel» rezolúciókkal nem fogja az ifjúság a reá maradt problémákat megoldani. Kevesebb előadás, kevesebb elmélkedés a „feladatok” és a szociográfia körül, s több közvetlen érintkezés a néppel: nagyobb eredményt hozhatna. Aminthogy a csehországi magyar ifjak példájából azt is meg lehetne tanulni, miként lehet a falusi néphez közel férközni — közelebb, mint amily közelséget a rádió nyújt!

BELPOLITIKAI SZEMLE

*A gyökér — A házszabályok tűzpróbája — „Mea culpa, mea maxima culpa!...” —
Nem élhetünk muzsikaszó nélkül! — Összeférhetetlenség vagy diszpolgárság*

AZ ÚJSÁGÍRÓ GÁRDA egyik kiváló tagja azt firtatta valamelyik újdonsült honatyánál, hogy milyen gyökere van abban a kerületben, amely őt, mint hivatalos jelöltet, a választók többségének bizalmával ki-tüntette. Az új honatya erre azt felelte, hogy öneki van gyökere, mert a választókerülettel szomszédos kerületben már 1926-ban, az általános választásoknál, mint hivatalos jelölt fellépett és visszalépett és akkor több-

ször volt alkalma a szomszéd kerület választóival érintkeznie; ezenkívül: a választók közül többen szolgáltak ezredében, mikor katona volt és akkor alkalma volt megismerni és megszeretni ezt a kuruc magyar népet. Hozzátehetette volna: „Ahová vezérem küld, szívesen megyek még képviselőjelöltnek is. Amikor küldött, már mint megválasztott képviselőnek gratuláltak nekem jóelőre.“ Jellemző a közhangulatra. A levegőben van, hogy, akit Bethlen méltónak ítél a mandátumra, annak a magyar nép meg is adja azt. A választás ma csak a szankciót jelenti Bethlen István döntő szavára. Az ellenzék annyira tudatában van annak, hogy ez így van, — tekintet nélkül arra, titkos-e a választás a kérdéses kerületben, — hogy már jelöltet sem állít a hivatalos jelölttel szemben. Itt is csak egy komoly jelölt kísérletezett az ellenzék sok tarka csoportjának minden támogatása nélkül. Igaz ugyan, hogy tekintélyes számú szavazatot kapott így is, aminek értékét emeli az, hogy arra még nem volt eset az utolsó évek annálesében, hogy ellenzéki jelölt a hivatalos jelölt választói számának feléig felvigye a reá eső szavazatok számát. Mindazáltal nem győzhetett, mert Bethlen István nem akarta, hogy győzzön. Az ellenzéknek ebbe bele kell nyugodnia. Bethlen István politikája napról-napra újabb és újabb sikerekkel gazdagítja a nemzet szellemi és erkölcsi birtokállományát. Ameddig így lesz és tovább halad azon az úton, amelyen megindult, addig Bethlen szavá fog dönteni a nép elhatározásának lelki ítélőszékében. A legerősebb gyökér, amely valakit egy kerülethez fűz, a nép szeretete Bethlen István iránt.

A POLITIKA BERKEI az ellenzék jajveszékelésétől hangosak. „Nem bírunk Bethlennel“ — jajgatják — „sem a kerületekben, sem a képviselőházban.“ A kerületekben annyira sem tudják vinni, hogy jelöltet állítsanak; kurtán-furcsán szólva, még a választók tizedrészének a bizalmát sem tudják a maguk számára az ajánlási-íveken biztosítani, hát még a többségét! Nem segítene ezen az általános, titkos választás rendszere sem. Aminthogy 1905-ben nyílt szavazás ellenére leszavazta az ország a kormánypártot, noha akkor egy kerület sem választott titkosan. Annál inkább leszavazná ma, ha a hangulat ellene volna. És a képviselőházban? Ott is szilárdabban áll a kormány, mint valaha. Ha az egységspártból kilép egy képviselő, az rövidesen vissza is lép. A kormánypártot az új házszabályok úgy összekovácsolták, hogy egységesebb, mint valaha volt. A párt kebelében nem akad hang, amely az új házszabályokat túlszigorúaknak minősítené. Nem is hiszem, hogy olyan feminin hangulat venne erőt bárkin is, amely a most statuált korlátok tágítását kívánná. Az angol módszert — fájdalom! — nem próbáltuk ki; de ettől eltekintve, az új házszabályok keresztülmentek a gyakorlat tűzpróbáján.

Az ellenzék ugyan egyre sopánkodik, hogy az új házszabályok lehetlenné teszik számára az alapos kritikát. Egy nagy magyar államférfiú kijelentette, hogy ő nem vesz részt a vitában, mert egy óra nem elegendő arra, hogy erejét kifejtse és mondanivalóját elmondhassa. Azt hiszem, tévedésben vannak azok, akik így jajveszélnek. Akiknek igazán van mondanivalójuk, bőven van idejük hozzá, hogy elmondják. Ha valaki egy témával akar foglalkozni, arról a bizottságban a tárca általános és részletes vitájában egy-egy negyedóraig beszélhet, a plénumban, a költségvetés általános vitájában egyóra hosszút, a tárca általános vitájában félóraig és végül részletes vitájában ugyanerről a tárgyról még egy negyedóraig beszélhet. Ha valaki többféle témával kíván foglalkozni, úgy még ezenkívül többször is felszólalhat, teszem azt: a kultusztárcánál, a most említett alkalmon felül, huszonöttször szólalhat fel egy-egy negyedóraig a többi címhez, ami több, mint hat órát jelent.

Ennyi idd csak Demosthenesnek nem volt elég életének abban a korszakában, amikor még — dadogott!

AZ ELLENZÉKBEN kétségtelenül meglévő tehetség, tudás, lelkesedés és idealizmus valahogyan mindig széttörik, összezúzódik, elsziklik és elhalványodik azon a mulasztáson, hogy egységes vezérlő akarat alá non hajlandó rendelni magát senki sem. Az ellenzék ereje így forgácsolódik el. A szociáldemokratáknak nincs vezérük, akire hallgatnának. A polgári ellenzéki vezetőknek nincsenek párthíveik, akik követnék őket. A kétféle ellenzék, a sokféle pártcsoport és a sok magában álló ellenzéki vezérférfiú sem a célkitűzésben, sem a párttaktikában nem tud megegyezni. Szánalmas vergődés egész politikai akciójuk. Vergődésüket látva megsajnálja őket egy jólelkű újságíró és megsajnálván készen is lett egy cikkel, amelynek az volt a lényege, hogy szervezkedik az ellenzék, új ideát talált, amelynek alapján egyesülni fognak a legkülönbözőbb pártárgyalatok. Ennek az eszmének sikerült megnyerni — cikkíró szerint — azt a nagy politikust is, aki eddig a közélettől visszavonultan csak a tudományos búvárkodásnak élt. Mert annyira új az eszme és annyira varázslatos hatása van, hogy senki sem vonhatja ki magát az új küzdelem parancsszava alól. Ez az új eszme — idehallgass világ! — valódi új eszme: az általános, egyenlő és titkos választójog! Ez már bevált egyszer, mint kormánybuktató eszköz, hátha megint beválik! Nem baj, hogy benne van a kormánypárt programjában. Egyszerűen rá kell fogni, hogy azért vette a programjába, mert nem akarja megvalósítani. Ha meg akarná valósítani, úgy nem venné programjába, hanem — törvénybe iktatná.

Heuréka! Megvan a csodaszer, amely az ellenzék új életre galvanizálja.

Kell is egy ilyen csodaszer! Hiszen még a taktikában sem tudnak egyet akarni. És amíg nem tudnak, addig teljesen képtelenek lesznek a cselekvésre.

A miniszterelnök az ezeréves emlékmű és a hősök sírkövének leleplezésénél beszédet mond, amely a hazaszeretetet reveládója. Másnap mi történik? A képviselőház folyosóján méhkasszerű dongás hallatszik. Ellenzéki férfiak suttogják a hazafias aggodalmaktól sugallott sötét jóslásokkal: „Nem lehet ilyen fegyvercsörtetést veszélyes következmények nélkül elviselni, amilyen a miniszterelnök beszédéből előzajlik! A külföld bizalma megintog irántunk! Mi lesz künnlévő értékeinkből? ... Háború lesz!...”

Kik azok, akik ezt mondogatják? Azok, akiknek hivatásuk volna felrázni a gazdasági küzdelmek gondjában daléit nemzetet, lelket lehelni a csüggedő magyarba és elébe varázsolni az ígért földjét: Nagy-Magyarországot!

Dehogy vállalkoznak ők ilyen feladatra! Elég gondot ad nekik a parlamenti vita szónokainak készenléte helyezése és az új házszabályok által engedett csekély időnek kitöltése olyan beszédekkel, amelyeknek egyrésze a házszabályok ellen érzett aggodalmak felsorolásából áll.

Vagy lehetséges az, hogy akik egyre azon panaszkodnak, hogy kevés időt engednek az új házszabályok a vitára, azok a rendelkezésre álló négy nap helyett csak négy óra hosszát vitassák meg a legfontosabb törvényjavaslatot, a költségvetési felhatalmazást?

Költői magaslatra emelkedve kiáltotta oda a Ház tagjainak pártkülönbségre való tekintet nélkül Jánossy Gábor e javaslat tárgyalását lezáró beszédében: „Ha az utánunk következő nemzedék olvassa a mai korszak történetét, kutatni fogja, e korszak törvényhozói történelmi rendeltetésük magas-

latán állottak-e, ott sírt-e a nemzet tragédiája lelkükben, — és akkor a mai korszak szereplőinek csak egy lehet a feleletük: Mea culpa, mea maxima culpa!..

EGY KIVÁLÓ KÖLTŐ, aki konzervatív gondolkozásmódjáról és konzervatív politikai múltjáról híres, ditirambust írt arról, hogy milyen szép és lélekiemelő jelenség az, hogy nagy nemzeti bánatunk mellett egyre mulatunk, egyre heje-hujázunk és egyre vigadunk, ha sírva vigadunk is! Mert a sas magasán repül, csak a veréb fürdik a porban. A dalia mulat, csak a pedáns feszeleg magános odújában. A rossz gebe veszteg marad, de a fajparipa, az kirúg a hámból.

Olyan pattogóssak a rímek, olyan dáridózó hangulat hatja át az egész verset, hogy az embernek kedve kerekednék földhözválni a kalapját és „félre tőlem búbanat“ kiáltással táncra perdülni és ropni a tangót — csuhaj! soh'se halunk meg! kurjongatással — kivilágos kivirradtig!

Nem csodálkoznám, ha kedvünk kerekednék erre, hogyha nemzeti gyászunk nem rontaná meg a kedvünket. Nem csodálkoznám kedvünk kerekedésén akkor sem, ha sírva vigadásunkban az egész nemzet résztvenne! De most, hogy országunk lakosságának kétharmadát és területének háromnegyed részét elveszítettük, a szomorúság sötét árnyéka borul a kedvünkre. Most, hogy a nemzet nagy tömegei a létért való küzdelemben kimerülve halásápadtan várják jobb idők hajnalhasadását, ki az a derék, aki hajlandó kiragadni magát a nemzeti gyászból és résztvenni hajnalhasadásig a jókedvnek abban a tombolásában, amely a békeméreteket megszegyenítően túlhajtvá dül szerte e hazában és rikító ellentétben a könnyező, csendes, szenvedő és türelmes nyomorral tüntet a pajzán jólét kicsattanó vigasságával? Es ki hajlandó arra, hogy ezt dicsőítő énekével még biztassa, bujtogassa is? A költő. A költő, „aki ébren él és mégis álmodik“. Álmodik. Álmodik arról, hogy itt az ős hazában harminc millió magyar él és amíg vígan járja történelmi nagy táncát és üstökével míg szilajon csapkodja a Kárpátok sziklamennyezetét, lába magyar tenger vizének partját tapossa... A költő erről álmodik és álmában vigasságra, mulatozásra biztatja nemzetét, a mélyen-érző, hazáját szerető, költő álmában feltámadt nemzetét...

De mi lesz, ha a ragadós jókedv elragad másokat, ha a hedonizmus berkeiben mások, kevésbé hivatottak tovább szövik ez álmodozást, a nagy költő álmát hamis lant pengetők, dekadens rímfaragók és álkobozok tovább álmodják és a tőle vett vidám motívumokkal a szigorú erkölcsi fegyelemre rászoruló nemzedék előtt pl. a szabadszerelmet fogják dicsőíteni hasonlóképpen: „Veszteg csak a rossz gebe marad, de kirúg a hámból a fajparipa. A sas nem azért repül a magasba, hogy pajzánkodjék a nap sugaraival, hanem azért, hogy a párját ott keresse. A dalia nemcsak mulat, a dalia szeret is!“ És legközelebb majd azt olvassuk e példán felbuzdult új költő krónikájában, hogy csak a pedáns vet arra követ, aki korlát nélkül, szabadon szeret, mert csak így érhetjük el, hogy nemsokára harminc millió magyar vigadjon sírva itt a Kárpátok alatt!...

EGY KORMÁNYPÁRTI képviselő összeférhetlenséget jelentett be maga ellen azért, mert a feleségétől valaki földet bérelt, amelyen ez utóbbi baromfít tenyészt és e baromfitenyésztés előmozdítására kamatmentes kölcsönt kapott.

Nem látom itt az összeférhetlenségnek nyomát sem. A törvény senki-nek sem tiltja meg, hogy a felesége földet bérbé adjon valakinek; a törvény azt sem tiltja, hogy ez a valaki kamatmentes kölcsönt kérjen, — még azt sem, hogy egy képviselő a kölcsön érdekében eljárjon. Ez az ügy meggyőződésem szerint teljesen tiszta, nincs helye bejelentésnek.

De annyira elharapódzott ez a szokás, hogy félek, hogyha egy hírlapi kacsa majd megjelenik a holt szezomban, bármelyik képviselőről, félek, hogy az a képviselő mindjárt szaladni fog a képviselőházhoz és bejelenti maga ellen az összeférhetetlenséget. Mire való ez a bejelentés, amelyet majd a holt szezomban megtámadandó képviselő tenni fog maga ellen? Arra, hogy mondja ki a zsűri, hogy összeférhetlenség esete nem forog fenn. De hiszen így a játéknak, amely eddig is folyt a zsűritárgyalásokon, soha vége nem lesz, sőt új hidraként száz feje nő ennek a szerencsétlen intézménynek, amelynek neve összeférhetlenségi bíraskodás! Tudja meg végre mindenki, akit illet, hogy összeférhetlenséget önmaga ellen a törvény szerint senki be nem jelenthet, csak ha örökösödés útján jut összeférhetlenségi helyzetbe; minden egyéb esetben: ha nem összeférhetlen, akkor maradjon veszteg, ha az, úgy vonja le a konzekvenciát, amely nem abban áll, hogy bejelenti az összeférhetlenséget, hogy azután a komoly és minden tiszteletreméltó összeférhetlenségi állandó bizottság előkészítése után a játékszűri döntsön fölötte, hanem abban, hogy mondjon le a képviselőségről! Mert, ha nem mond le a képviselőségről, úgy közel áll a veszély, amely az ünnepi céccóval különben is túlterhelt magyar társadalmat fenyegeti. Ez a veszély abban, áll, hogy a zsűri kimondja azt, hogy ő nem összeférhetlen, — az ítélet híretől hangos lesz majd az ország, a képviselő kerületének minden közséje siet őt díszpolgárrá választani és diadalkapuk és mozsárlövések várják az összeférhetlenségi ítélőbizottság által szentté avatott képviselőt, aki a felmentő ítélet glóriájával fején, Cátó fehér tógájában, négykerékfékes quadrigáján robob majd kerületébe...

És lesznek, akik kérné fogják az újságokat: közöljenek róluk összeférhetlenségi híreket! És újságjaink nem fogják soká állani az örökös kérés ostromát. És kénytelenek lesznek szerkesztőségük ajtajára kitenni a táblát: „összeférhetlenségi hírek gyártásával nem foglalkozunk!”

HEGEDŰS KÁLMÁN

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

— *Az angol választások; a liberális párt bukása, A munkáspárti kabinet — Az olasz és lengyel látogatás Budapesten — A kisantant konferencia — Az új osztrák kormány — A later ám szerződés — A dániaiét belgiumi választások — Litván és kínai dolgok —*

IMPONÁLÓ az a hatalom, amivel egy angol választó rendelkezik, amikor választási tikkettjét leadja. Yorkshire, Wales vagy Aberdeenshire egyszerű polgára talán nincs is tudatában annak, hogy vétumával nem egyedül a brit szigetek problémáit befolyásolja, nem egyedül a munkátlanság kérdését segíti megoldani, nemcsak a Britbirodalom sorsa felől dönt, hanem jobbra vagy balra leadott szavazata esetleg lényeges mértékben befolyásolja földünk 1.800 millió lakosának gazdasági jólétét és politikai sorsát. A május 30-án lejátszódott angol választások a brit parlamentárizmus klasszikus felfogása szerint kétségtelen világossággal azt mutatták, hogy a választók a munkáspártra akarják bízni az ország kormányzását. A munkáspárt 289 mandátumot kapott, a konzervatívok 252 és a liberálisok 58 mandátumával szemben, eltekintve a pártonkívüliektől és az egyetemi mandátumoktól, amelyek ennek az eredménynek az arányait már nem befolyásolják. A százalékos arányszámokat tekintve a Labour a szavazatoknak csak 37%-át, a konzervatívok 38 %-ot, a liberálisok pedig 22 %-ot kaptak. Az angol választási rendszer, amely a relatív többségnek juttatja a mandátumot, tehát ismét

kissé megváltoztatta a választóközönség numerikus állásfoglalását: a szavazók 80%-a vett részt a választáson és ezeknek több mint 60%-a polgári kormányzás mellett foglalt állást, az alsóház legerősebb pártja mégis a munkáspárt lett.

A mandátumok relatív elforgácsolódása mellett a választások után kialakuló parlamenti helyzet bizonytalannak látszott és különféle megfontolást tett lehetővé. Szó lehetett egy polgári koalíció kiépítéséről, azaz a konzervatívok és liberálisok együttműködéséről; arról, hogy a Baldwin-kormány a parlament összeállításáig, azaz június 25-ig hivatalban maradjon és megvárja, amíg az új ház leszavazza; végül arról, hogy a konzervatív kormány a nemzet megnyilatkozását olybá vegye, hogy az angol választók többsége megvonta tőle bizalmát és hogy ebből a helyzetből rögtön levonja a konzekvenciákat. Baldwin egyik legkiemelkedőbb kvalitása, őszintesége és egyenessége. Ez legnagyobb ereje a választóközönség szemében. Alig lehetett kétség a felől, hogy ez a lojális és politikai taktikázást nem ismerő államférfi melyik utat fogja választani. Stanley Baldwin június 4-én bejelentette lemondását György királynak, aki 5-én már fogadta Ramsay MacDonaldot, a munkáspárt vezérét és mint a parlament legnagyobb pártjának és az oppozíciónak leaderét megbízta kormányalakítással.

A munkáspárt kormánya június 8-án Windsorban V. György király kezéből átvette a kormányzás pecsétjeit és ezzel másodsor jutott uralomra hat éven belül. Még mindig nem abszolút többséggel, de számban és tekintélyben megnövekedve. Úgy látszik, teljes öntudattal száll szembe az új kormány azzal a visszas helyzettel, hogy egy bizonyos mértékig függ a liberálisok szavazataitól és az első kontroverz kérdésben, amely a munkáspártnak, ha nem is egészen marxista, de mégis radikálisabb szociálpolitikai koncepcióját a tiszta polgári felfogással és meggyőződéssel ellentétbe hozza, kiteszi magát a parlamentben a leszavaztatásnak. MacDonald úgy látszik elhatározta, hogy nem alkuszik a liberálisokkal, akik pedig nem takarékoskodtak az ajánlkozásokban és igyekeztek maguk felé terelni a figyelmet. Az alsóházban a helyzet még csak a jövő hónap elején fog kialakulni, amikor a speaker megválasztása után a trónbeszédre intézendő válaszfeliratról fognak tanácskozni. Annyi azonban már ma is többé-kevésbé nyilvánvaló, hogy mind a két nagy párt egy igyekezetben találkozik s ez a liberális párt szétmorzsolása. Míg Lloyd George a választások előtt fennen hirdette, hogy mandátumainak számát meg fogja kétszerezni és döntő befolyásra tesz szert az alsóházban, addig a választások csak 13-mal több mandátumot juttattak a liberálisoknak, úgyhogy a relatív többséggel megelégedő választási rendszer tulajdonképpen a liberálisokra volt legkedvezőtlenebb hatással: a szavazatok 22%-ával a mandátumoknak alig egy 11-ed részét kapták. A klasszikus parlamentárizmus hazájában azonban igen érthető az a tendencia, hogy a normális parlamenti váltógazdaság helyreállítása érdekében az immár feleslegessé váló liberálisokat teljesen kiküszöböljék. Ha tehát MacDonald kijelentései ellenére kénytelen lenne ezt a parlamentet idő előtt felosztatni, akkor ez kétségtelenül azért fog történni, hogy a liberálisokra döntő csapást mérjen, tehát csak akkor fog ehhez az eszközhöz nyúlni, ha az időt ennek a célnak elérésére elérkezettnek fogja látni.

Hogy a liberális párt el lehet készülve egy dezintegrációs folyamatra, annak nyilvánvaló jelét adja az a tény, hogy egyik legkiválóbb tagja, Mr. Jowitt egy héttel a választások után kilépett a pártból, csatlakozott a munkáspárthoz és MacDonald új kabinetjében mint államügyész miniszteri rangot nyert. Még jellemzőbb pedig az, hogy ezt az elhatározását választókerületének liberális szervezete jóváhagyólag tudomásul vette. Az új MacDonald kabinetnek egyik legérdekesebb, legkimagaslóbb jellem-

vonása éppen az, hogy a munkáspártból is kizárólag a jobbszámú tagjait vette fel, teljesen kihagyva a Wheatley és Maxton vezérlete alatt álló leg-radikálisabb szocialista balszárnyat.

Ramsay MacDonald második kabinetje még kevésbé forradalmi jellegűvé birodalom szempontjából még megnyugtatóbb, mint amilyen az első kabinet volt. Maga a vezér, aki kétségtelenül az angol parlamenti élet egyik legtiszteltebb személyisége és akit mindennel lehet vádolni, csak szélső radikalizmussal vagy demagógiával nem, ezúttal csak a miniszterelnökséget tartotta magának és nem vállalta egyben a külügyi tárcát, mint-hogy legutóbbi kísérletéből megtanulta, hogy mindegyik egy egész embert kíván és a kettő egyesítése nemcsak az államférira, aki vállalja, hanem a vállalt munkára is kedvezőtlen hatással lehet. A külügyi politika élére Arthur Hendersont állította, aki bizonyára az ő szellemi vezérlete alatt fogja a munkáspárt külpolitikáját inkább technikailag lebonyolítani. Henderson eddig inkább pártszervező volt és ha a nemzetközi szocialista kongresszusokon részt vett is, nem szerepeit a párt külpolitikai szakértői között, de viszont J. H. Thomast, aki predesztinálva lett volna a külügyi tárcára, a munkátlanág elleni küzdelem vezetésével bízta meg a pártvezér, s így a külügyek élére azt helyezte, akiben legjobban megbízhat. A pártnak a munkátlanág leküzdésére irányuló programját még nem ismerjük, de kétségtelen, hogy ez a legnagyobb feladat, amellyel a kormánynak meg kell küzdenie és lehet, hogy az inspirációt sok tekintetben a liberális párt választási pamfletjéből, a hírhedt Lloyd George-féle programúiból fogja meríteni.

MacDonaldnak, akit egy konzervatív politikus a legkiválóbb külügyi államtitkárnak nevezett, akivel ma Anglia rendelkezik, nyilatkozatai szerint teljesen új külpolitikai programja van, amellyel a birodalom vezetését új irányokba akarja terelni. Hogy az ideológiailag tényleg új program gyakorlatilag vajjon valóban új utakat fog-e nyitni, az a történelmi fejlődés szükség-szerűségeit tekintve véve, mindenesetre kétséges. Kétségtelen viszont az, hogy a döntőbíróági kérdésben egészen más lesz az új angol kormány felfogása, mint konzervatív elődjéé volt: az új kabinet valószínűleg hamarosan alá fogja írni a hágai döntőbíróság alapokmányának úgynevezett fakultatív záradékát s így a jogi kérdések egy egész sorára alá fogja magát rendelni a hágai bíróságnak. Kétségtelen, hogy a Népszövetségben is sokkal nagyobb súllyal fogja a döntőbíróági intézmény tekintélyét támogatni, mint ahogy ezt Austen Chamberlain tette, aki az intézményt inkább mint kellemetlen terhet tekintette, amely Nagy-Britanniának a domíniumokhoz való viszonyában esetleges kényelmetlen következményekkel járhat. Több mint valószínű, hogy a MacDonald-kormány becsületesen fog igyekezni a leszerelés kérdésében tovább menni, mint a konzervatívok, sőt lehet, hogy egészen nagyszabású és becsületes javaslatokkal fogja a Népszövetség Őszi közgyűlését meglepni, hiszen a Labour-kormány politikájának egyik sarkalatos tétele az Amerikával való együttműködés, amelyért MacDonald valószínűleg nagy áldozatokra lesz hajlandó. A washingtoni kormány pedig, különösen a szárazföldi leszerelés kérdésében, kétségtelenül támogatni fogja London esetleges radikális javaslatait, már csak a Kellogg-paktum természetes konzekvenciájaképpen is. Remélhető továbbá, hogy az új angol kormány a kisebbségek kérdésében is hű marad a pártnak amaz állásfoglalásaihoz, melyek a kormányralépés előtti időből származnak és ebben a kérdésben diametrális ellentétben állanak Chamberlain szűkkeblű felfogásával. Végül előrelátható, hogy a Rajna-vidék megszálló angol csapatait MacDonald vissza fogja hívni, akkor is, ha eziránt nem sikerülne a megegyezés a franciák és németek között a párizsi szakértői konferenciának a jóvátételt rendező javaslatai alapján.

Ezek azok a főbb pontok, amelyek, ha közelebről megnézzük, inkább elvi jelentőségűek s a Labour-párt külpolitikáját a konzervatívokkal ellentétben jellemezni fogják. Ha leszámítjuk azt a frazeológiát, amivel az új vezérek ismét a titkos diplomácia megszüntetését ígérik és a távolabbi jövőben ismét az európai egyesült államokkal kecsegtetnek, valószínűnek kell tartanunk, hogy a gyakorlati politikában a Labour is ugyanazokra a pillérekre lesz kénytelen támaszkodni, mint elődje. A Britbirodalom külpolitikája nem szokott hirtelen alapvetően megváltozni. Mint az angol konstitúciót, a gyakorlati politikát is a lassú evolúció jellemzi. Az Angliát Franciaországhoz fűző barátság nem véletlen műve s nemcsak Chamberlain személyes rokonszenvén alapul. Mélyreható gazdasági és politikai egyetemes érdekek fűzik össze a két birodalmat. Angliának az Óceánok felé szabadságot és nyugalmat ad Franciaországnak, a kontinens legerősebb hatalmának szövetsége, amely biztosítja számára Európa nyugalalmát. Hogy milyen eszközökkel biztosítja — az más kérdés. Talán nem mindig olyanokkal, amelyeket Anglia helyeselné, de viszont Franciaország pénzügyi ereje dacára, amely a francia pénzvilágot a londoni City kényszerű szövetségessé teszi, nem olyan hatalom, amely a mai Britbirodalom számára, mint hegemóniára törő állam, veszélyessé válhatnék. Nehéz tehát elképzelni, hogy az új angol kormány olyan politikát akarjon a kontinensen folytatni, amely a Quai d'Orsay politikájának alapelveibe és életébe vágóan kényelmetlenné válhatnék. Valószínűleg sokkal barátságosabb lesz Németországhoz, mint a Baldwin—Chamberlain-kabinet; előreláthatóan hamarosan helyre fogja állítani a viszonyt Szovjet-Oroszországgal, amivel Anglia kereskedelmének bizonyára nem fog sokat használni, de minden emberi valószínűség szerint ismét egy időre meg fogja azok hatalmát erősíteni, akik a szerencsétlen orosz népet nyomorában és szenvedésében fogva tartják. Ez az egyetlen pont, amely előnytelen perspektívát nyit az új brit politikának és a Labour-párt elvi állásfoglalása következtében gyakorlatilag első teherterele lesz az új kabinetnek. Általában erőszakos lépések nein várhatók a Downing-street új vezetőitől, hiszen őket őszintén a megértés és kiegyenlítés politikája vezeti, de lehetséges, hogy pártpolitikai stigmájukat igyekezni fognak az új Európa arcára rányomni.

MAGYARORSZÁG bizonyos mértékig a nemzetközi politika homlokterébe került az utóbbi hetek folyamán; legalább is a nemzetközi közvélemény és diplomácia érdeklődését, ha futólag is, lekötötték azok a látogatások, amelyeknek színhelye a magyar főváros volt. Május első napjaiban Mussolini képviselőében Grandi külügyi alállamtitkár adta vissza Bethlen István grófnak annak idején Rómában tett ünnepélyes látogatását. A háború óta az első eset volt ez, hogy valamely nagyhatalom vezető államférfia és rendkívüli képviselője, ha nem is politikai célú, de politikai súlyú látogatást tegyen a magyarok fővárosában. (Nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy még a háború előtt is ritka dolog volt az államférfilátogatás Budapesten, hiszen királyunk csak nagynéha fogadta nálunk idegen szuverének látogatását, — mint például Vilmos császáret, vagy Alfonz spanyol királyét — az államférfiak pedig rendszerint Bécsben, vagy Ausztria valamely más helyén adták vissza a császári és királyi közös külügyminiszterek különben is elég ritka vizitjeit.)

Mussolini rendkívüli nagykövetét Magyarország nyíltszívű lelkesedéssel és vendégszeretetének egész melegével fogadta, ezzel is tanúbizonyosságot tevén arról, hogy a magyar-olasz barátság nem frázis és azt, bár ha politikai érdekek kapcsolják is össze a két nemzetet, nemcsak az észszerűség, hanem valódi érzelem mélyíti el. Olaszország barátságának és érdeklődő

gesztusának nagy értékét pedig azonkívül, amit lélektanilag is jelentett számunkra, mi már eddig is érezhattük. Józan ember tíz évvel ezelőtt, amikor Párizsból a trianoni diktátum híre megérkezett, legvérmesebb lázálmáiban sem gondolhatott arra, hogy alig egy évtized múlva Magyarország ismét Európa egyik legerősebb nagyhatalmának barátságára támaszkodhasson és szomorú izoláltságából kiemelve, gyengesége dacára megint olyan faktorrá válhasson, amellyel az európai politikában kicsinynek-nagynak, kapzsinak és jóllakottnak egyaránt számolnia kell. Ha tehát Grandi látogatásának konkrét politikai célja nem volt is, érezhető politikai eredménye maradandó.

A fénykévét, amit Mussolini érdeklődése és barátsága hirtelen rákvetett, még élesebbé tette alig két héttel Grandi magyarországi időzése után Zaleski Ágost lengyel külügyminiszternek látogatása, mellyel Walko Lajos külügyminiszter múlt év novemberi varsói vizitjét adta vissza. Akkor a lengyel-magyar békéltető és döntőbírósi szerződést s a kereskedelmi szerződést írták alá; a mostani alkalmat nem jelezte semmiféle politikai tartalmú esemény, mégis hibát követnénk el mi is, ha nem mutatnánk rá a lengyel-magyar barátság e jelentékeny manifesztációjának mélyebben járó értelmére. A lengyeleket az újjászületésüket megalapozó békeszerződés egy bizonyos irányban és elsősorban Franciaország érdekszférájában köti le. A lengyel nemzet azonban, amidőn a 150 évi elnyomatásból felocsúdott, a reorganizáló erőknél és férfias nemzeti tulajdonságoknak olyan gazdagságát mutatta, amely őt ma, dacára nehéz politikai-földrajzi helyzetének, Kelet-Európa legjelentékenyebb hatalmasságává teszi. Ebben a pozíciójában a szövetségi hűséget ápoló, de önállóságra törekvő lengyel politika, Pilsudski marsallnak és hű munkatársának, a nemzetközi tekintélyben állandóan növekvő Zaleski külügyminiszternek vezetése alatt igyekszik a meglévő barátságokat hűségesen fenntartani, a fennálló érdekellentéteket ki nem mélyíteni, de viszont új barátságokat is szerezni, illetőleg, mint Magyarország esetében, a régi történelmi kapcsolatokat felújítani. Lengyelországot katonai szövetség fűzi Romániához, amelynek természetes és szükségképpen oka az orosz szovjet ellen való védekezés. Mint Zaleski külügyminiszter Budapesten adott intervjújában kifejtette, a kisantanthoz, mint olyanhoz, semmiféle viszony nem fűzi Varsót. A lengyel állam kiváló képviselőjének budapesti látogatása tehát nem teremt ellentétet Magyarország szomszédaival, habár ennek a látogatásnak a dátuma véletlenül éppen összeesett a kisantant belgrádi konferenciájával, ami aztán megakadályozta azt, hogy Zaleski innen Bukarestbe menjen román kollégája meglátogatására. A főváros közönsége szinte ösztönszerűen érezte, hogy a hétszáz éves lengyel-magyar barátságnak ez ünnepélyes megnyilvánulása a ma hatalomban és növekvő tekintélyben élő barát részéről olyan gesztus, amelynek jelentősége a diplomáciai udvariasságokon messzi felülemelkedik: a testvérmzet küldöttét olyan közvetlen lelkesedéssel fogadta, amely meggyőzhette barátunkat arról, hogy a magyarság érzelmei őszinték és a szívek mélyéből jönnek.

NEM MINDEN elégtétel nélkül állapíthatjuk meg, hogy a Zaleski-látogatás jelentősége a külföldi sajtóban is háttérbe szorította az egyidejű kisantant-konferenciát. Az emberek kezdik már megszokni, sőt megünni az évek óta monoton egyhangúsággal, de nagy propagandisztikus fényűzéssel megtartott hármaskonferenciákat, amelyek eredményét a futballmeccsek 0:0 jelzésével lehet legtömörebben kifejezni. A három állam egyik buzgó politikusa évek óta azon laborál, hogyan lehetne az eredeti, elsősorban Magyarország ellen irányuló három szerződés tartalmát, a tisztára offenzív célzatú

szövetséget egy organikus egészé átformálni? Szomorúbb vagy mulatságosabb ellentét, mint az, amely ez alkalomból a sajtóban előre beharangozott célok és az elért siralmas eredmény között fennforgott, azonban talán még sohasem jellemezte Prága, Bukarest és Belgrád külügyminisztereinek periodikus találkozását. A kisantant egységes állásfoglalása az orosz szovjet elismerésének kérdésében, a három szerződésnek egy közös szövetségi szerződésre való átalakítása, gazdasági kooperáció kiépítése: ezek voltak a konferenciát megelőző sajtó-pergőtűz főtémái. A május 20-án kezdődő és május 22-én befejezett tárgyalások eredménye pedig annak a megállapítása volt, hogy a három állam külügyminiszterei továbbra is minden kérdésben teljesen egyetértenek... (Oroszországról többé egy szót sem lehetett hallani); ezenkívül megkötöttek egy békéltető (!) és döntőbírói szerződést mind a három államra kötelezően a felmerülő viszályok elintézésére. Ennek az eredménynek a politikai visszasságát sehol sem fejezték ki világosabban és élesebben, mint a bukaresti Univerzulban, amely gúnyosan kérde, hogy vajjon ez a szerződés „biztonsági többletet“ ad-e a három államnak? Hiszen, úgymond a román lap, a szövetségi rendszer, amelyen a kisantant alapszik, minden politikai, gazdasági és jogi kérdésben tökéletes egyetértést tételez fel, mert ugyebár csak ilyen általános megegyezés alapján működhetik normálisan és felelhet meg békés céljainak. Milyen helyzetbe kerülnének tehát a kisantant államai, — kérde ismét ez az indiszkrét lap — ha például a szerződés értelmében appellálniok kellene a Nemzetek Szövetségének Tanácsához és különösen milyen helyzetbe kerülne a kisantant szövetségnek a Tanács által elmarasztalt tagja az esetleges győztesse szemben? Ezt a kritikát kommentár nélkül adhatjuk tovább, olyan meggyőzően beszél. És ha a kisantant további létezése felett aggódnánk, megnyugodva konstatálhatjuk, hogy ami a gazdasági együttműködést illeti, azt most majd — tanulmányozni fogják. Reméljük, több sikerrel fognak megegyezni ebben a kérdésben, amelyben esetleg megint megtalálhatják a Magyarország ellen irányuló közös érdekbázist, mint mindazokban a súlyos politikai problémákban, amelyekben a három állam érdekei háromfelé ágaznak: a Németországhoz, Oroszországhoz és Olaszországhoz való viszonyt illetőleg.

A HOSSZAN és már-már kilátástalanul elhúzódó osztrák válságot, melyet Seipel prelátusnak, a kis állam keretein messze túlnövő államférfiúnak hirtelen lemondása indított meg, végre a keresztényszocialista párt egy eddig szerepet nem játszó tagjának, egy úgynevezett „outsidernek“ kancellári megbízatásával befejezték. Talán a kicsinyes párttorzsalkodás, apró érdekek feletti alkudozás sehol másutt nem került annyira a politikai élet előterébe, mint a köztársasági Ausztriában. Torzsalkodás, széthúzás és osztályérdek a főjellemezői a bécsi pártéletnek. Streeruwitz lovag véletlenek összejátszása folytán, mint úgynevezett erős ember — valaha k. u. k. dragonyostiszt volt — került ki győztesnek. Kabinetjét sikerült végre megalkotnia, de most, hogy kormányon van, programjának végrehajtása felett ugyanolyan bazári alkudozás folyik, mint kabinetalakítása előtt. A lakberek emelésének kérdésében még mindig nem tudtak a szocialistáknak megfelelő megoldást találni és így minden más problémával is egy helyben topognak: a szocialisták igyekeznek saját tőkeerejüket növelni (a szocialista Bécs Ausztria leggazdagabb tőkése) és az ingyen lakással még az intellektuális tömegek egy részét is megnyerni, hogy aztán az egészet Moszkvának liferálják; a polgárságból pedig úgy látszik hiányzik az összetartás és a keménységnek az a foka, amely őket arra képesítené, hogy ezzel a veszedelemmel nyíltan és egységesen szembeszálljanak.

AZ ÁPRILIS 21-ÉN, Róma alapításának napján, összeült új fasiszta kamara, amelyet a fasiszta nagykormány alapján választottak meg a szenátus immár ratifikálták a február 11-i lateráni egyezményeket. Legközelebb megtörténik a ratifikációs okmányok kicserélése és ezzel egy még ma is beláthatatlan jelentőségű történelmi esemény formailag is befejezést nyert. A nagy harmóniába, melyet a szerződések aláírása Itália és a Vatikán között létrehozott, lehűtő valóságként némi disszonanciát Mussolini nagy beszéde hozott, amellyel a kamarában a megfelelő törvényjavaslatokat bevezette. Ennek a mélyen gondolkozó, nagy történelmi műveltségű és reális érzésű államférfinak egyik legnagyobb szabású alkotása volt ez a szónoklat. Három órán át hatalmas történelmi perspektívából, erős jogi érzéssel boncolta a megegyezés előzményeit, létrejöttének okait és tartalmát. Beszédének főbb megállapításai, úgy hisszük, csak a be nem avatott katolikusok körében okoztak csalódást. Elgondolása és kijelentései három pilléren nyugodtak: a Szent Szék elismerte az olasz királyságot és Rómát, mint az Egyesült Itália fővárosát; az olasz királyság viszont elismerte a vatikáni állam egyenjogú szuverenitását; az olasz államon belül az állam és az egyház megállapították kölcsönös jogviszonyukat, azon az alapon, hogy csak az állam szuverén, az egyház pedig, bár privilégiumai lehetnek, alá kell, hogy vesse magát az állam törvényeinek. Tévedések és félrevezetések megakadályozása céljából, taktikázást félretéve hangsúlyozta, hogy nem lehet szó sem az olasz királyság vatikanizálásáról, sem a Vatikán elolasztásáról: olybá kell venni, mintha a Gttá del Vaticano éppúgy több ezer kilométernyire lenne Rómától, mint amilyen távol van Madridtól vagy Párizstól. És ha nem is volt katolikus szellemű a Duce ama megállapítása, hogy a keresztény katolicizmus csak Rómában és Róma által lett világvallássá, de ha Palesztinában maradt volna, éppúgy eltűnt volna, mint minden más héber szekta, valószínű, hogy Mussolini szavait boncolva és beszédének éleit lekerekítve, az ő interpretációja összeegyeztethető a katolikus igazságokkal is. Ezt maga a Duce szenátusi enyhébb hangűbeszédében megismertette. Történelmi és politikai hitvallása éppúgy, mint annak az olasz erőntudatnak az imponáló kifejezése, amellyel ez a bátor megnyilatkozás járt, ma még robusztusabbnak tűnik fel.

A TÖBBI EURÓPAI országokban lefolyt politikai események közül meg kell emlékeznünk a dániai választásokról, amelyek a szocialistáknak és a radikálisoknak hoztak a konzervatívok felett többséget. A konfliktust, melynek vége a Folkething feloszlása volt, a szenátusnak a szocialisták teljes leszerelő programjával szemben kifejtett ellenállása tette olyan élessé, hogy más megoldás, mint új választás nem is maradt hátra. A pacifista jellegű Stauning-kormány, amelyben Doktor Munch, a kiváló jogász és népszövetségi író vette át a külügyi tárcát, egyik első feladatának tekinti tehát a dán hadsereg teljes leszerelésének keresztülvitelét azon az alapon, hogy míg háborúban úgysem tudja megvédelmezni Dániát, általában csak felesleges terhet ró a nemzetre. Ez az önkéntes semlegesség, amelyet nem egészít ki nemzetközi garancia, mint Svájc esetében, az emberiség és elsősorban a Szomszédok jobb erkölcsi meggyőződésére apellál. Érdekes kísérlet, melynek következményeit kíváncsian figyelhetjük.

A belgiumi választások, melyek május 26-án zajlottak le, nem hoztak lényeges változást: a liberálisok megerősödtek, viszont a katolikusok kissé gyengültek a vlam autonomisták javára, akikhez azonban szoros kapcsolatok fűzik őket. Lényegesebben gyengültek a szocialisták, ami érdekes jelenség ebben a túlindusztrializált államban. A liberális-katolikus kormánykoalíció a választások nyomán természetesen továbbra is fennmarad és így a Jaspars-Hymans-kormány is helyén marad.

A LITVÁN DIKTÁTOR elleni merénylet, melyből Voldemaras csodaszé-
rően menekült meg önfeláldozó adjutánsa élete árán, azt mutatja, hogy az in-
tranzigensen nacionalista diktatúra legerősebb ellenfelei egészen meglepő mó-
don az ifjúság köréből kerülnek ki. Az összeesküvést az egyetemi ifjúság szerve-
zte, állítólag a bombákat is maga gyártotta, s ez arra vallana, hogy az ön-
gyilkos gazdasági elzárkózás, amit Voldemaras csökönyös megátalkodott-
sággal, csakis a szovjetre s a német-lengyel ellentétre támaszkodva, nemcsak
egész Európa, hanem a józanabb belátás ellen is követ, súlyos szenvedéseket
ró a maroknyi litván népre, amelyet a diktátor meg sem kérdez aziránt,
vájjon egyetért-e a megpróbáltatások e politikájával.

A Távol Keleten a kínai krízis, mint a tengerikígyó, tovább vonaglik:
tartomány tartomány ellen, tábornok tábornok ellen harcol és nem igen
látni, van-e még tekintélye a frissen született nankingi Kuo-Min-Tang-
kormánynak furcsa, de egyelőre élettelen minta-alkotmányával együtt?
A Honan lázadását sikerült levernie Nankingnek, hála a katonailag leg-
erősebb generális, Feng-Ju-Sziang, a keresztény tábornok semlegességé-
nek. Nehéz azonban ma megérteni, hogy ez az utóbbi mért maradt akkor
semleges, minthogy azóta szünet nélkül provokálja a nankingi kormányt
s különösen annak elnökét, riválisát, Csiang-Kai-Csek tábornokot, akinek
köszönhető Kínának a kommunista agitációtól való majdnem teljes meg-
tisztítása. Feng úgy látszik időközben ismét a moszkvai pénz és a bolsevista
agitátorok befolyása alá került és így a tiszta nacionalizmus s a zavaros,
személyes ambíciókkal vegyes, részben kommunista, részben militarista
kalandorkodás között ismét megütközésre kerül a sor. A kínai csapatok
csekély és nehezen felbecsülhető katonai kvalitásait tekintve, abszolúte
lehetetlen megítélni a harc kimenetelét. Ha a mi európai mértékünk szerint
felbecsülhető morális erőket latba vetjük, akkor csak a komoly munkára
hajló és Kína tekintélyét tényleg már részben helyreállító Kuo-Min-Tang-
kormánynak kellene győznie. De még európai mértékkel mérve is kér-
deznünk kell, vajjon nálunk mindig a morális erők győznek-e?

OTTLIK GYÖRGY